

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ROMANISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

METAFORA A METONYMIE V SOUČASNÉM ARGOTU

PAŘÍŽSKÝCH PŘEDMĚSTÍ

Vedoucí práce:

PhDr. Ondřej Pešek, Ph.D.

Autor práce:

Jana Medáčková

2011

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných ... fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 28.6.2011

.....
Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu PhDr. Ondřejovi Peškovi, Ph.D.
za cenné rady a trpělivé vedení diplomové práce.

ANOTACE

Hlavním tématem této diplomové práce je využití metafor a metonymie v současném argotu pařížského předměstí. Práce definuje pojmy metafora, metonymie a synekdocha (zvláštní druh metonymie). Také popisuje pojem argot a na sociolinguvistickém základě rozebírá současnou argotickou francouzštinu na pařížských předměstích. Na závěr, na základě dostupné literatury, práce analyzuje lexikální jednotky v argotu vytvořené pomocí metafor a metonymie a podrobně popisuje proces příslušné sémantické změny.

ANNOTATION

The main topic of my dissertation is exploitation of metaphor and metonymy in current argot of Parisian suburbs. The paper defines metaphor, metonymy and synecdoche (special type of metonymy). It also describes the term argot and analyses present argot French on Parisian suburbs from social-linguistic perspective. In the end based on available sources my work analyses lexical units in argot created by means of metaphor and metonymy and describes in detail the process of relevant semantic change.

Osnova

Osnova.....	6
1 Úvod.....	8
2 Argot	9
2.1 Definice.....	9
2.2 Historický vývoj argotu.....	10
2.2.1 12. - 15. století	10
2.2.2 15. - 19. století.....	10
2.2.3 20.století.....	12
2.3 Šifry a kódy v argotu.....	15
2.3.1 Le Largonji.....	15
2.3.2 Le louchébem.....	15
2.3.3 Javanais a cadogan.....	16
2.3.4 Šifry pomocí čísel.....	17
2.3.5 Šifrování jmen.....	17
2.3.6 Verlan.....	18
2.4 Současná francouzština předměstských čtvrtí	19
2.5 Procesy tvoření argotických slov.....	21
2.5.1 Výpůjčky.....	21
2.5.2 Metafora a metonymie.....	22
2.5.3 Verlan	22
2.5.4 Apokopa.....	24
2.5.5 Afereze.....	24
2.5.6 Zdvojení zkrácených slov.....	24
2.5.7 Sufixace.....	25
2.6 Synonyma nejfrekventovanějších témat.....	25
3 Metafora a metonymie.....	29
3.1 Jazykový znak	29
3.2 Sémantická analýza	30
3.2.1.1 Sémická typologie.....	32
3.2.1.1.1 Sémy generické a specifické.....	32
3.2.1.1.2 Sémy inherentní a aferentní.....	32
3.3 Tropy	33
3.4 Metafora	34
3.4.1 Definice	34
3.4.2 Metafora a přirovnání	34
3.4.3 Klasifikace metafor.....	36
3.4.4 Typy metafor.....	37
3.4.4.1 Dělení dle francouzské publikace.....	37
3.4.4.2 Dělení dle publikace české.....	37
3.4.5 Lexikalizovaná metafora.....	39
3.4.6 Sémantická analýza metaforického pojmenování.....	39
3.4.7 Abstraktno a konkrétno.....	40
3.5 Metonymie.....	41
3.5.1 Definice	41
3.5.2 Druhy metonymie.....	42
3.5.3 Sémantická analýza metonymického pojmenování.....	43
3.5.4 Metonymie a diachronický přístup.....	44
3.5.5 Synekdocha.....	45

3.5.5.1	Definice.....	45
3.5.5.2	Typy synekdochy.....	45
3.5.5.2.1	Synekdocha části a celku.....	45
3.5.5.2.2	Synekdocha druhu a rodu (pojmů podřazených a nadřazených).....	46
3.5.5.2.3	Antonomasie.....	46
4	Praktická část	47
4.1	Úvod	47
4.1.1	Průběh práce.....	47
4.2	Metafora.....	50
4.2.1	Dělení dle slovních druhů	50
4.2.1.1	Podstatná jména.....	50
4.2.1.2	Přídavná jména.....	70
4.2.1.3	Slovesa.....	72
	76
4.3	Metonymie.....	79
4.3.1	Dělení metonymie dle slovních druhů.....	79
4.3.1.1	Podstatná jména.....	79
4.3.1.2	Slovesa.....	85
5	Závěr.....	87
6	Použitá literatura.....	89

1 Úvod

Tématem této diplomové práce je využití metafory a metonymie v současném argotu pařížských předměstí.

Práce je rozdělena do tří hlavních částí, z nichž první dvě jsou teoretické a třetí praktická.

První část pojednává o argotu. Nejprve terminologicky srovnává pojem argot, který není v české a francouzské lingvistice ekvivalentní. Dále uvádí historický vývoj argotu, který není nejstručnější, neboť ve Francii je existence argotu známá již od konce 12. století. Zmiňuje se o různých šifrách a kódech, mezi nimi i o verlanu, nejznámější typické argotické přesmyčce. Argot a současná mluva pařížských předměstí jsou definovány také na sociolingvistickém základě, zvláště důležité jsou pak sociální varianty národního jazyka, které tyto typy jazyka zahrnují. Rozebrány jsou i hlavní slovtvorné a významotvorné procesy tvoření argotických slov s ukázkou synonym nejobsáhlejších témat (peníze, drogy, delikvence, pohlaví, ženy, rodina, problémy všeho druhu, policie atd.).

Druhá část uvádí terminologii nejprve metafory, následně metonymie a synekdochy. Popsány jsou jak jejich druhy, tak proces sémantické změny.

Třetí část analyzuje jazykový dostupný materiál se zaměřením na lexikální jednotky vytvořené pomocí metafory a metonymie, u kterých je vytvořena podrobná sémantická analýza.

Cílem této práce je nejdříve vysvětlení pojmů argot, metafora, metonymie a následně popis procesu sémantických změn u metaforických a metonymických výrazů v současném argotu pařížských předměstí.

2 Argot

2.1 Definice

Argot¹ – 1. Vocalulaire particulier à un groupe, à une profession, à une classe sociale : argot sportif. (Slovní zásoba příznačná určité skupině, určitému povolání, určité společenské třídě : sportovní argot.)

2. Langage cryptique des malfaiteurs, du milieu. (Záhadná řeč zločinců, určitého prostředí.)

Argot² – slovo francouzského původu, hantýrka, zvláštní slovník určitých společenských skupin, zejména spodiny, a srozumitelný hlavně jimi; např. v Praze místo kapesní zloděj dolinář, flekař, plechař.

Argot³- mluva některých společenských skupin (vězňů, zlodějí) ostatním záměrně nesrozumitelná.

Slang⁴- slovo anglického původu, mluva určité pracovní či zájmové společenské skupiny (někdy odlišována profesní mluva s hovorovou odbornou terminologií). Od spisovného jazyka se liší zvláštním expresivním, často citově zabarveným slovníkem.

Slang⁵- mluva pracovní nebo zájmové skupiny lidí, vyznačuje se zejména citově zabarvenými výrazy.

Z těchto definic vyplývá důležitost srovnání neekvivalentních významů výrazu argot v české a francouzské terminologii. V české lingvistice se vyskytuje jak termín argot tak slang, kdežto ve francouzské terminologii se mluví pouze o argotu, a proto je nezbytné upozornit na rozdílné chápání významu tohoto termínu. Ve francouzské terminologii se pojem slang nevyskytuje, tudíž termín argot má širší význam, který zahrnuje nejenom tradičně chápaný utajovaný jazyk

¹ Larousse de poche 2007, Paris, France, s. 47

² Ilustrovaný encyklopedický slovník I. Díl A-I, Hlavní redakce československé encyklopedie, Academia, Praha 1980, s. 112

³ Encyklopedický slovník, Encyklopedický dům, Odeon 1993, s.62

⁴ Ilustrovaný encyklopedický slovník I. Díl Pro-ž, Hlavní redakce československé encyklopedie, Academia, Praha 1980, s. 291

⁵ Encyklopedický slovník, Encyklopedický dům, Odeon 1993, s. 1000

společenské spodiny, ale také odpovídá výrazu slang, ve francouzské terminologii též nazývaný „argot commun“ (obecný slang). Francouzský pojem „argot commun“ může zahrnovat i běžně užívané hovorové výrazy.

V této práci budeme již nadále používat pouze termín argot, chápající jako ve francouzské terminologii.

2.2 Historický vývoj argotu⁶

2.2.1 12. - 15. století

Ve Francii je existence argotu, tehdy nazývaném žargon, známá již od **konce 12. století** díky divadelní hře *Hra svatého Mikuláše* od Jeana Bodela z Arrasu. Repliky tří pobudů této hry jsou nerozlučitelné a právem se tedy zdají být smluvené a tajné.

Od **13. století** různé dokumenty zaznamenávají výrazy žargonu, např. policejní archivy. Některé termíny se zachovaly do dneška: „*mouche*“ z roku 1389 ve smyslu špiona (espion), „*rossignol*“ z roku 1409 jako označení pro paklíč (fausse-clé).

Po **Stoleté válce (1337-1453)**, která ve skutečnosti trvala 116 let, dochází k úplnému rozvratu země. Z rolníků, na které padla bída, se stávají lupiči. Připojují se k dezertérům, ztraceným existencím, záškodníkům všeho druhu a vytvářejí velké organizované bandy.

2.2.2 15. - 19. století

Od **15. století** se tedy ve velkých francouzských městech a zejména v Paříži utvářejí bratrstva zlodějů, nazývané „*cours des Miracle*“ (dvořané zázraků). Jakmile si totiž žebráci vyžebrali a zloději nakradli co potřebovali, rázem zmizely jejich tělesné vady a choroby, které předstírali, aby u lidí vzbudili soucit, či se jim je podařilo lépe obelstít a okrást. Falešní nevidomí tedy ve svých úkrytech viděli, hluchí slyšeli, hrbáči se dokázali narovnat a to vše jako zázrakem.

⁶ čerpaný z publikací: L'argot od Pierra Guirauda, Presse universitaire de France, Paris 1956 a Argot, verlan et tchatches od Pierra Merla, Edition Milan 2006

Nejznámější bandou byli Coquillardové, původně falešní poutníci, pojmenovaní podle mušle svatého Jakuba, kterou nosili na krku. Později tento termín označoval asi tisícovku mužů, především zlodějí, podvodníků, padělatelů a šejdříů, kteří byli rozptýleni po celé Francii, obzvláště pak v Burgundsku. Někteří z tohoto „Společenství Mušle“ byli zadrženi a souzeni. Při tomto procesu, který se uskutečnil v Dijonu roku 1455, ne jeden z nich vyzradil slovní zásobu jejich žargonu, a tak tedy vzniká první argotický glosář. Argotické výrazy můžeme také najít v básnické sbírce *Balady v žargonu* (1462) básníka François Villona, o kterém se říká, že byl s Coquillardovci v těsném kontaktu.

Od počátku slovo argot neoznačuje jazyk, ale populaci, korporaci darebáků a zlodějí. V průběhu **17. století** se termínem argot začíná označovat mluva této skupiny lidí.

V **18. století** se objevují další skupiny zlodějí, nazývaní „Chauffeurs“, kteří pálili svým obětem nohy, aby je donutili promluvit, kde se skrývá jejich jmění. Na začátku **19. století**, roku 1800, byla jedna skupina zadržena a souzena. Stejně jako v případě Coquillardovců i oni vyzradili žargon své zlodějské sebranky tehdejší doby. Tento jazyk také používal původně francouzský zloděj, později policista François Eugène Vidocq ve svých *Pamětech* (1828) a ve své eseji *Zlodějové* (1836). Zanechal nám také slovník s více než tisíc pěti sty argotickými slovy užívanými v galejním vězení. Roku 1821 byl vydán další slovník vězeňského argotu, který doplnil a potvrdil hodnotu Vidocqova slovníku, jehož argotické výrazy byly někdy zpochybňovány. Vidocq je tedy jedním z těch, kteří přinesli do literatury novou exotičnost, jazyk darebáků a spodiny. Spousta autorů se pak zajímá o argot a argotické slovníky vznikají jako po dešti.

Není překvapivé, že tato „vlna argotu“ se objevila v Paříži. Za Napoleona III. vzrostl počet Pařížanů ze sedmi set tisíc na milion dvě stě tisíc, čímž vzrůstá i bída. Práce není dostatek, živobytí je drahé, opuštěné děti a tuláci se potulují po ulicích, žebrota a prostituce je na denním pořádku. Vznikem plynového osvětlení je i noční život rušnější, buržoazie chodí čím dál tím více ven, což mění zvyky zlodějské sebranky. Další změnou byla rozsáhlá přestavba Paříže v druhé polovině 19. století, navržená francouzským městským architektem baronem G.E. Haussmannem, která zničila velké množství zlodějských doupat. Zlodějská

spodina či prostý tulák ztrácí svou izolovanost a buržoazii jsou více na očích, což posiluje nejen další rozšiřování argotu, ale také jeho popularizaci. Argotické výrazy ztrácejí svou utajenost, stávají se běžnou každodenní mluvou a pak i mluvou svého okolí. Bývalá tajná mluva zločinců se tedy stala součástí lidové mluvy.

2.2.3 20.století

Podstatný vliv na lidový jazyk měl také argot vojáků za **první světové války**, někdy též nazývaný „*le poilu*“, což byla rovněž přezdívka francouzských vojáků této války. Velmi často se také užívalo slovo „*boche*“ (německý, němčourský, Němec), které však bylo odhaleno již v roce 1862. Jedná se o rasistický termín pocházející ze slova „*caboché*“⁷ (hlava, palice), neboť Němci měli pověst nepoddajných jedinců, bouřliváků. Některá nová slova se pak během války tvořila sufixací přípony *boche*, např. ze slova „*rigolo*“ tak vzniklo „*rigolboche*“.

Během válek, první světové, **druhé světové** a **Alžírské války**, se pěšáci, letci, dělostřelci a ostatní vojáci nacházejí bok po boku naproti nepříteli. Mísí se nářečí a žargon, čímž dochází ke vzniku nových slov, která zůstávají v argotu a lidové řeči, např.: „*pétoche*“ (strach), „*bled*“ (vesnice, zapadákov).

Po válkách se mění prostředí podsvětí označovaným slovem „*le milieu*“, které se poprvé objevilo v březnu roku 1920 v divadelní hře „*Mon homme*“. Existuje také argoticko- provensálská varianta tohoto výrazu „*le mitan*“. Nejenom urbanizace a změny ve společnosti převrátily hierarchii a strukturu tehdejší společnosti, ale také nová forma kriminality, kterou byl masivní rozvoj obchodu s drogami, jenž hrál důležitou roli, neboť byl mnohem výnosnější a méně nebezpečný než loupeže. Tomu všemu se samozřejmě přizpůsobovala i mluva.

Roku 1968 měli zejména mladí lidé pocit, že by mohli změnit svět. Je pravda, že v této době se jazyk osvobodil a vznikl určitý počet nových slov, který skončí v klasických slovnících. V květnu tohoto roku byly na ulicích, na zdech Sorbonny, divadla Odéon a všude jinde vystavovány slogany s mravními

⁷ Lemonier M. (2008) Petit Dico d'Argot, s. 38

zásadami a životními pravidly jako např.: „*Soyez réalistes, demandez l'impossible!*“ Buďte realisté, žádejte nemožné, „*Il est interdit d'interdire*“ Je zakázáno zakazovat, „*La société est une fleur carnivore!*“ Společnost je masožravá rostlina. Mezi novými slovy jsou např. slova : „*faf*“ (fašista) a „*joint*“ (cigareta z marihuany). Také argot se svobodně vyvíjí. Slova jako „*flic*“ (polda), „*fric*“ (prachy) vystoupí z argotu a integrují se do běžné řeči. (Slovo „*fric*“ se objevilo v roce 1879, pochází se slova „*fricot*“ znamenající nejen potravu, ale i výnosnou činnost a do hovorové mluvy vstoupil kolem roku 1965).

Typickým výrazem května 68 je „*ras le bol*“ (rozhořčenost, podrážděnost). Slovo „*bol*“ zde vůbec neoznačuje „*tête*“ (hlavu) či „*visage*“ (obličej), jak je někdy milně domníváno, ale zkratka a dobře slovo „*cul*“ (zadek) a to již od konce 19. století. Výraz „*Ras le bol*“ se tedy rovná výrazu „*ras le cul*“. Další typické slovo pro květen 68 je sloveso, datované tomuto roku, „*s'éclater*“ (radovat se, užívat si).

V roce 1981 po zvolení nového prezidenta François Mitterrand se povolují svobodná rádia, nazývaná pak lokálními radii, která podstatně změnil celkový tón, nejenom tedy zprávy, ale i jazyk. Hnutí svobodných rádií, tehdy ještě nazývaných pirátských rádií, začalo „*Radio verte*“ v roce 1977. Pirátská tajná rádia existují např. v Anglii již od konce 60. let, nazývané také podle toho, že vysílali z lodí na okraji teritoriálních vod nebo i v mezinárodních vodách. V roce 1983 se ve svobodných rádiích objevilo sloveso „*tchatcher*“, podle kterého je např. pojmenováno „*Radio-Tchatch*“. Jedná se o argotické slovo, pocházející ze španělského *chacharear* znamenající „*bavarder*“ (klábosit). Podstatné jméno „*tchatche*“ (ukecanost, výřečnost) bylo uvedeno do francouzského argotu prostřednictvím argotu alžírského na začátku 60. let 20. století. Do každodenní řeči však opravdu proniklo až začátkem let osmdesátých. Tudíž mluva v rádiích se již nepojí s francouzským slovesem „*causer*“ (hovořit), které nám připomíná slovo „*causerie*“ (beseda, rozhovor), ale je spojená se slovesem „*tchatcher*“, které obsahuje myšlenku jakéhosi neustálého chápajícího či popleteného řečnění. Slovník „*Comment tu tchatches !*“⁸ uvádí tyto významy pro výraz „*tchatcher*“ : 1. mluvit. 2. tlachat, žvanit, balamutit, dokonce i lhát, klamat. Pro slovo „*tchatche*“

⁸ Goudaillier J.-P. (2001), *Comment tu tchatches!* Dictionnaire du français des cités, s. 269

jsou to tyto významy: výřečnost, vyřídilka, jednoduchá řeč. Čím dál tím více se tento výraz nahrazuje synonymním výrazem „tcheutcha“, který byl utvořen verlanizací slova tchatche. „Tchatche“ je pro mluvu na předměstí opravdovým symbolem. Ten, kdo bude mít nejlepší a nejpůsobivější vyřídilku, se stane nejlepším „týpkem“ z předměstí neboli „tchatcheur“⁹. Tímto slovem se označují i ti, kteří oklamávají ostatní a jde tedy o určité lháře. Slovník Larousse ještě uvádí pro výraz tchatcher : chlubit se, chvástat se, blafat. Slovník Petit Dico d'argot¹⁰ nás informuje, že tento starý termín se dále využívá s rozšířením internetu a chatu, pokecu na internetu. „Tchatcheur“ tedy není špatný chlapík, ani zvrhlík, ale pouze upovídaný týpek, který tak trochu balamutí a sám se považuje za svůdníka.

V osmdesátých letech 20. století, přesněji **období od roku 1980 do roku 1986**, nazývané též „Les année branchée“ se vše pojmenovávalo slangovými výrazy. Původní význam slovesa „brancher“ mettre en rapport, en contact (spolupracovat, spojit) neboli spojit někoho s někým jiným či něčím. Na začátku let osmdesátých se toto staré čistě argotické slovo „branché“ stává synonymem pro „être à la mode“, „in“ (být módní). Paralelně se vyvíjí i výraz „ça me branche“ ve významu to mě zajímá (ça m'intéresse). V osmdesátých letech také do běžného jazyka pronikají slova pocházející z drogové slovní zásoby jako např. „planer“ (být zdrogovaný), „trip“ (voyage au L.S.D.- trip po halucinogenu L.S.D.).

Od devadesátých let 20. století se utváří nový způsob vyjadřování pomocí verlanu (viz. kapitoly 2.3.6 a 2.6.3), který obohatil slova a slovní spojení vzešlá z různých imigrantských komunit a také rockového jazyka. Zdá se, jakoby by byli mladí lidé žijící na předměstí tímto jazykem fascinováni. Pokud vezmeme v úvahu fakt, ať již pravdivý či nikoli, že předměstí je vnímáno jako nebezpečné, je zde určitá souvislost mezi touto fascinací a tou před sto lety pro „mluvu zlodějů“. Dalším společným znakem je skutečnost, že vydávání slovníků předměstské hantýrky na konci minulého století zaznamenalo takový úspěch, který znaly již argotické slovníky z druhé poloviny 19. století. V dnešním jazyku na předměstí cirkuluje spousta slov ze starého argotu jako např. „daron“ (père-

⁹ Caderec F. (2006), Dictionnaire du français argotique et populaire, Larousse, s. 203

¹⁰ Lemonier M. (2008), Petit dico d'argot, s. 192

otec), „mrave“ (bagarre - rvačka), „daube“ (mauvaise qualité - věc špatné kvality).

2.3 Šifry a kódy v argotu¹¹

2.3.1 *Le Largonji*

V argotu jsou také určité šifry, kódy. Některé přežily do dnešní doby, některé zanikly. Jiné se znovu objevily a téměř náhodou se tu a tam potkávají. To je také případ kódování původně řeči darebáků, který se nazývá „le largonji“. Tento způsob řeči se rozšířil mezi lid mezi lety 1820 – 1880. Od třicátých let 20. století zaostává a postupně se přestává používat. Jeho tvoření je velice jednoduché. Ukážeme si ho například na slově „douce“ a výrazu „en douce“ (nenápadně). První písmeno, které nahradíme písmenem L, umístíme na konec slova, kde ho také vyslovíme. Vznikne nám tedy „loucedé“ a „en loucedé“. Toto vyjádření, které je velice užívané, se dnes nepovažuje za argotické, ale hovorové. To samé platí pro frázi „ben mon vieux, il est pas laubé“, která je ještě tu a tam slyšet pro vyjádření „il n'est pas beau“ (není hezký). „Un verre de vin“ (sklenka vína) se nám podle pravidel přetvoří na „un lervé de linvé“. Dalším příkladem je slovo utvořené ze slova „cher“ (drahý) „lerche“, které má navíc ve frázi „il n'y en a pas lerche“ argotický význam „beaucoup“ (hodně). Pokud slovo začíná na samohlásku, pravidlo se aplikuje na druhé písmeno.

Dalšími v dnešní době existujícími výrazy tohoto téměř zaniklého jazykového kódu jsou např. slova „louf“ (fou – bláznivý) a „à loilpé“ (à poil - nahý). Mladí také někdy používají „lieuve“ pro „vieux“ (starý), považují to však za verlan a netuší, že ve skutečnosti se jedná o largonji.

2.3.2 *Le louchébem*

Dalším typem kódované řeči je „le louchébem“, někdy též psáno

¹¹ Merle P. (2006), Argot, verlan et tchatches, s. 38-47

„loucherbem“ (kde se ale písmeno R nikdy nevyslovuje). Původně označoval argot pařížských a lyonských řezníků druhé poloviny 19. století. Louchémen se objevil okolo roku 1850 a celým pojmenováním se nazývá largonji du louchébems, jedná se tedy o určitý typ largonji. Teorie tvoření je stejná jako u largonji s tou výjimkou, že se na konec slova přidá určitá koncovka (např. em, ème, oc, mucho,ji ...), kterou můžeme podle chuti obměňovat. Oproti largonji je louchébem v dnešní době známý a užívaný termín. V některých zadních místnostech řeznictví 11. a 13. pařížského obvodu můžeme zaslechnout „quel lonquès ce lienquem!“ (quel con, ce client!). Také poslíčkové mluví louchébemem. Svůj balíček (paquet) nazývají „laxif“. Ve skutečnosti se toto slovo utvořilo z argotického slova pro balík „paxif“, který by nám dal v largonji „laxifpé“, tento výraz se ale nepoužívá. Naproti tomu se ale docela užívá slovo „laxifpem“ vzniklé podle pravidel tvoření louchébemu a ještě více zkrácenina tohoto slova „laxif“, jak již bylo uvedeno. V barovém prostředí se uchytila slova „loirnoc“ (noir-černý, café-kafe) a „lougeroc“ (rouge-červený, ballon de rouge-baňka červeného).

2.3.3 Javanais a cadogan

Javanais a cadogan jsou také druhy zakódované promluvy, pocházející z 19. století. Javanais byl odhalen roku 1857. Jeho struktura je obzvláště dětinská a opravdu jednoduchá. Tento starý kód se tvoří vkládáním hlásek „av“ nebo někdy „ ag“ zhruba mezi každou slabiku. Co se týče pojmenování, opravdu zde není žádná spojitost mezi javanais jako argotického kódu a jazykem, kterým se mluví na ostrově Jáva poblíž města Jakarta v Indonésii. Tento výraz pochází spíše z osobního zájmena „je“(já), přeměněno na „jave“ a potom hrou na „java“. Nebo se jednoduše jedná o přeměnu vyčasovaného slovesa „avoir“ (mít): j'ai, j'avais, j'avavais, javanais. Na konci 19. století tato hříčka upadá v zapomnění. Znovu se objevuje v první polovině 20. století díky Élouardu Bourdetovi, který javanais užívá ve své divadelní hře Fric-Frac. Také Raymond Queneau, v některých svých básních a díle Stylistická cvičení, používá této jazykové hříčky. Javanais si tedy

získal některé skvělé spisovatele, díky nimž si tento styl zachovává relativní dlouhověkost. Na konci padesátých let a začátku let šedesátých se někteří tehdejší školáci o přestávkách bavili tím, že vytvářeli věty a promluvy podle pravidel této zakódované řeči. Dnes, v 21. století, javanais již nezaznívá ani ve školách, ani na ulicích a předměstích. V běžném jazyce však určitá slova zůstala, mezi nimiž např. slovo „chagatte“ (chatte- kočka).

Cadogan se objevil v roce 1896 a v dnešní době je zcela zapomenutý. Tvoří se přidáním hlásek „dg“ za každou samohlásku, která se pak také sama opakuje.

2.3.4 Šifry pomocí čísel

Nejenom pomocí slov můžeme zašifrovat naši promluvu, ale také prostřednictvím čísel. Nechat promlouvat čísla vždy bylo a je typickou charakteristikou argotu. Slovo „chiffrement“ (šifrování) zkráceně „chiffre“ znamená operaci, při níž určitou zprávu kódujeme, což potvrzuje i jeho etymologický význam: tajné písmo. Mezi šiframi můžeme jmenovat „quatre-zéro“ (personne aux jambes très maigre- osoba s velmi slabýma nohama, 4/0 je velmi tenký vlasec), „seize K“ (stupide – hloupý, 16 kilooctets de mémoire vive- 16 kilobajtů aktivní paměti).

Čísla se využívají i v textových zprávách (jak v mobilu tak na internetu), kde se slova píší foneticky a za pomoci čísel, nejenom kvůli ekonomičnosti, ale také protože se jedná o určitý druh zábavy mladých lidí. Např. „2m1“ (demain- zítra), „100“ (sans- bez), „10co“ (dico- slovník), „b8“ (bonne nuit - dobrou noc), „5pa“ (sympa- sympatický).

2.3.5 Šifrování jmen

Typickým prvkem argotu a jeho šifrování je také převrácení smyslu jmen, příjmení, názvů míst, zemí a označení obyvatel dané země či krajiny. Např. označení „jules, julot“ pro pasáka uvádí Lacassagne a Devaux ve svém slovníku: Dictionnaire de l'argot du milieu. „Julot“ na začátku 20. století pojmenovávalo

policistu mravnostní policie. V této době byli pasáci nazýváni křestním jménem Alphonse. Slovo „jules“ se rychle rozšiřovalo a v hovorové francouzštině znamená kluka, přítele, milence, starého. V dnešní době někdy dochází k dalšímu přejmenování a místo jules se užívá Marcel: „Je te présente mon Marcel.“ (představuji ti svého přítele). V 19. století bylo jméno Jean-Jean užíván pro hlupáky, Manon pro lehkou ženu, Sophie a Joséphine pro ženy afektované. Býti Renaud či Arnaut patří k vyjádření mít špatnou náladu. Dnes Raymond (a čím dál tím častěji Gérard) označuje nulu, Mimile (zdrobnělina pro Émile) proletáře či dělníka. Tento seznam by mohl být prodloužen až do nekonečna, neboť každá epocha měla svá vlastní krycí jména.

2.3.6 Verlan

Nejznámějším typem argotu a hraním si s francouzštinou je „verlan“. Toto označení vzniklo převrácením slabik výrazu „à l'envers“ (naopak). Způsob tvoření tedy spočívá v převrácení slabik slov, při kterém vznikne slovo nové, jenž si ale zachovává původní význam. Podle filologa Gastona Esnaulta je verlan hra, která baví hospodyně, líbí se školákům, označují se jím přezdívky, nacházíme ho u lodníků na Seině a savojském argotu. Verlan je jednou z nejstarších slovních hříček. První stopy se objevují již na konci 16. století za vlády Henryho IV. Tento druh argotu se v posledních čtyřiceti letech stal běžnou součástí hovorové francouzštiny. Vyskytuje se v médiích, komiksech, rádiích, reklamách i filmech. Např. v názvu filmu z roku 1987 Josianyho Balaska „Les Keufs“ (Poldové). Jedná se o verlan od slova flic přeměněného na fli-que ve verlanu que-flic, potom queuf nebo keuf. Některá slova utvořená verlanem se dostávají do běžných slovníků, čímž ztrácejí svoji okrajovost. To je typické např. pro slova „keur“ (arab ze slova arabe - arabeu-beura-beur), „meuf“ (holka, ženská, femme) „ripou“ (prohnilěj, pourri-ripou). Proto se také kolem roku 1993 utvořil nový typ argotu, verlanizace verlanu, nazývaný „veul“, o kterém zatím nemáme mnoho informací. Verlan také využívá apokopy a aferezy. Např. „trom“ vzniklo verlanizací a posléze odpadnutím poslední hlásky slova metro (métro- tromé- trom). K verlanu se

můžou přidávat i přípony, a tak se ze slova „beur“ může stát „beuron“ a ze slova „feuj“(juif – žid) „feujon“. Verlanizovat se mohou též slovesa, ta se pak již ale obvykle nečasují. Výjimkou je např. „Ça upait dru!“ (Ça puait dur – To silně zapáchá). Všechna slova ale nejsou pro verlan vhodná. Kvůli rychlosti a jednoduchosti jsou upřednostňována slova dvouslabičná. Verlan se tedy tvoří pomocí různých struktur převrácení hlásek, někdy jsou na první pohled jasné a čitelné, jindy nikoliv jako např. „gage- dédale“ (dégage de là - vypadni odsud), „t’es véquère?“ (tu es crevé - jsi mrtvej), „j’suis vénère!“ (je suis énervé - jsem rozčilený). Verlanu, typické přesmyčky, se budeme dále věnovat v kapitole 2.6.3.

2.4 Současná francouzština předměstských čtvrtí¹²

Francouzština předměstských čtvrtí spadá do sociální varianty¹³ národního jazyka, neboť odpovídá sociálnímu rozvržení obyvatelstva a zahrnuje také argot, slang a řeč zvláštních etnik. Každý jednatel může být uživatelem několika variant (geografické, sociální, funkčně kontextové), které buď může kombinovat, nebo střídát podle toho v jakém prostředí se nachází, kdo je jeho partnerem hovoru, jaké je téma atd. Někdy lze hovořit o tzv. idiolektu, neboli individuální podobě jazyka. Může k němu přispívat i některý z pěti faktorů (či jejich kombinace), které ovlivňují řečovou činnost jednotlivce. Jedná se o věk, pohlaví, etnickou příslušnost, sociálně ekonomické postavení a vzdělání. Délka školního či jakéhokoliv jiného vzdělání a celkový intelekt může způsobovat rozdíly v jazyce osob stejného věku, pohlaví, etnické skupiny a společensko ekonomického postavení. Jazyk, vyjadřování a používání argotu národnostních menšin i ostatního obyvatelstva žijícího na předměstí, je hlavním tématem této kapitoly.

Na předměstských sídlištích vedle sebe žije společenství různého původu, etnika, kultury a jazyka, který je tím samozřejmě ovlivněn. Tito francouzští obyvatelé (ať už se jedná o imigranty či nikoli), do francouzského jazyka, který znají ze školy, z médií a z práce, přidávají například slova arabská, kreolská,

¹²Jean-Pierre Goudaillier (2001), Comment tu tchatches! Dictionnaire du français contemporain des cités, s. 6-17

¹³ Černý J. (1996) Dějiny lingvistiky, Votobia

africká, portugalská a čínská. Velká část sídlišť je považována na jakási ghetta právě také lingvisticky, nejenom ekonomicky a kulturně. Lidé na předměstích nemluví běžně užívaným francouzským jazykem, což je např. diskriminuje i na trhu práce. Tento problém dokazuje vysoká míra nezaměstnanosti mezi populací na předměstí, zvláště u mladých lidí. Nejenom neúspěšní studenti francouzský jazyk modifikují, převracejí jak formu jednotlivých slov, tak jejich význam. Tato upravená forma jazyka ale lidem na předměstí umožňuje se sdružovat, utajovat své výpovědi a také plní důležitou roli, kterou je určení identity. To nám dokazuje i svědectví, uveřejněné 24. ledna 1996 v deníku Le Figaro, od studentky Maliky žijící na pařížském předměstí : : „... je suis musulmane et française d'origine algérienne. Je m'appelle Malika, ça parle de soi. Nous, les rebeus, quand on se réveille le matin, on ne se tape pas la tête contre les murs en regrettant d'être rebeus....Entre nous quand on parle français on dit toujours quelques expressions arabes, ça nous approche, c'est un signe d'affection et de complicité. En plus, comme ça énerve les gens autours de nous, on en dit encore plus, on montre qu'on est différents....“¹⁴.

Funkce utajení jazyka, určení identity však nejsou jediné. Tuto formu jazyka používají převážně mladí lidé, a tak zde hraje velkou roli i určitá hravost, ať už je uvědomělá či nikoli.

Argot a odlišné varianty předměstské mluvy podporují bohatost slovní zásoby. Hojnost tvořivosti lexika tedy může vzniknout i uprostřed okrajových skupin. Argot a lidový jazyk se spojovaly díky imigraci a prolínání sociálních vrstev. To je také hlavní důvod, díky kterému argotická slova přecházela do familiárního jazyka, běžného dorozumívacího francouzského jazyka i do akademického jazyka užívaného ve školách. Např. slova jako „cambriolage, cambrioler, cambrioleur“ (loupež, krást, zloděj) a spousta dalších, která dnes nejsou vnímána jako slova původně argotická. Jazyk by měl být živý, obohacovat se lidovým jazykem či tím mluveným na předměstí. Jsou známy názory, že je lepší, pokud je jazyk obohacován argotem, než například anglicismy.

¹⁴ „jsem muslimka a Francouzka alžírského původu. Jmenuji se Malika, to mluví samo za sebe. My Arabové, když se ráno probudíme, nebijeme hlavou o zeď s lítostí že jsme Arabové.....Když mezi sebou mluvíme francouzsky, vždy říkáme nějaké arabské výrazy, spojuje nás to, je to znak náklonnosti a spřezectví. Navíc to dráždí lidi okolo nás, a tak je používáme ještě více, ukazujeme, že jsme odlišní...“

Nejobsáhlejšími tématy argotických výrazů jsou například výrazy související s penězi, drogami, alkoholem, delikvencí, pohlavím, ženami, policií, podfuky, nezákonným obchodem, prací, nezaměstnaností, problémy všeho druhu, rodinou, bandami, přátelstvím, zájmovými činnostmi, nemocemi, názvy odlišných komunit atd. Vznik stále nových výrazů souvisí s rychlou pomíjivostí, „opotrebovaností“ velkého počtu slov, a tak dochází k neustálému obnovování lexika, vytvářející dlouhé synonymní řady.

2.5 Procesy tvoření argotických slov¹⁵

Mezi nejproduktivnější procesy patří procesy sémantické a formální. Do sémantických se řadí výpůjčky z různých jazyků či dialektů, používání slov pocházejících ze starého argotu, metafora a metonymie. Do těch formálních náleží verlan a další různé přetváření a komolení slov. Běžná je také kombinace těchto procesů pro vytvoření jednoho slova.

2.5.1 Výpůjčky

V řeči na předměstí se vyskytuje spousta slov, která pocházejí ze všech možných jazyků přistěhovalců. V určitých případech dochází i k jejich verlanizaci. Mezi nejpočetnějšími jsou slova původem arabská, cikánská, africká a anglo-americká.

Slova arabskou původu jsou například „ahchouma“ (ostuda), „casbah“ (dům), „heps“ (vězení), „maboul“ (blázen), „mesquin“ (chudák), „shatan“ (satan).

Mezi **slova původem cikánská** se řadí „bicrav“ (nezákoně prodat), „chafrav“ (pracovat), „choucard“ (prima), „chourav“ (krást), „craillav“ (jít), „gadjo“ (chlapek), „gavali“ (dívka), „pillav“ (pít).

Slova vypůjčená z anglo-amerického slangu jsou především z oblasti hudby a drog. Mezi jinými i „boss“ (šéf gangu), „business“ (obchod, kšeft), „cash“ (hotové peníze), „go“ (jít).

Existují také slova **vypůjčená z lokální mluvy Francie, například z**

¹⁵Jean-Pierre Goudaillier (2001), Comment tu tchatches! Dictionnaire du français contemporain des cités, s.17-33

marseilleského argotu „engatse“ (problème- problém z korsického „incazzu“), „mia“ (svůdník). Regionalismy, které prostoupily do mluvy na předměstí, se mohou setkat a konkurovat jiným termínům. To je případ slova „engatse“, vedle nějž existují výrazy „embrouille, lergs, blèmes“, které jsou hojně užívané po celé Francii.

Vyskytují se i **slova pocházející ze starého francouzského argotu**: „blase“ (jméno), „clope“ (cigareta), „daron“ (otec), „gratter“ (pracovat), „larfeuille“ (peněženka), „placard“ (vězení), „taf“ (práce), „taule“ (dům).

2.5.2 *Metafora a metonymie*

Ve všech promluvách argotického typu má podstatné místo metafora a metonymie.

Nyní uvedeme jen několik příkladů, podrobnějším rozbořem se budeme zabývat později v praktické části.

Metaforické označení : „airbags“ (ňadra), „bombe“ (krásná dívka), „fracassé“ (opilý). Příkladem metonymie je „casquette“ (průvodčí), „bleu“ (policista).

2.5.3 *Verlan*

Přestože tendence verlanizovat je velice silná, ne každé slovo či celé věty jsou pro tento druh tvoření vhodné a běžné. Dosvědčuje to i výpověď dvacetijednaleté dívky jménem Raja: „ Je ne connais personne qui fasse des phases entièrement en verlan. En général, tu as des mots et des expressions qui reviennent mais ça depend à qui tu parles. Si je vais à la mairie ou que je parle à mon prof, je leur parle normalement... ..Quand tu parles en verlan dans le métro, tu peux te foutre de la gueule de n'importe qui sans qu'il s'en rende compte“¹⁶.

Proces verlanize jednoslabičných slov se může vyjádřit tímto schématem: C(C)VC(C) se mění v jiné C(C)VC(C), kde C znamená souhlásku (od francouzského slova consonne), V samohlásku (voyelle) a (C) souhlásku, která může, ale nemusí být přítomna. Slabičná struktura tedy není změněna, jen pořadí souhlásek je převrácené. Co se týče samohlásky, ta je nahrazena samohláskou [œ].

¹⁶„Neznám nikoho, kdo by tvořil celé věty ve verlanu, existují slova a výrazy, které přicházejí na mysl, ale záleží na koho mluvíš. Když jdu na radnici, nebo když mluvím se svým profesorem, mluvím na ně normálně...Když ale mluvím verlanem v metru, můžeš si z někoho utahovat, aniž by si to uvědomoval“.

Další příklady:

základní slovo → femme [fam] > [famø] > [møfa] > [mœf] meuf ← verlan

père [pɛʁ] > [pɛʁø] > [ʁøpe] > [ʁœp] reup

mec [mɛk] > [mɛkø] > [køme] > [kœm] keum

U dalšího typu dochází k zrcadlení slova, které můžeme vyjádřit takto : CV se změnil na VC.

ça [sa] > [as] aç, chaud [ʃo] > [ɔʃ] auch

go [go] > [ɔg] og, fou [fu] > [uf] ouf

Existují i nové tentence verlanu, které se neopírají o fonetickou stránku slova, ale grafickou.

à fond > à donf [adɔ̃f], nez > zen [zɛn]

V některých případech může mít jedno slovo i několik variant verlanu. Buď se varianty utváří od původního slova, nebo druhá varianta vzniká verlanizací již vzniklého prvního verlanu, třetí varianta verlanizací druhého verlanu. Může se tedy jednat o dvojí či trojí verlanizaci.

základní slovo → choper [ʃope] > [peʃo] > [pøʃo] peucho ← verlan 1

verlan 1 → peucho [pøʃo] > [pøɔʃ] peuch ← verlan 2

základní slovo → comme ça [kɔmsa] > [kɔmas] comme aç ← verlan 1

verlan 1 → comme aç [kɔmas] > [askœm] askeum ← verlan 2

verlan 2 → askeum [askœm] > [asmœk] asmeuk ← verlan 3

základní slovo → calibre [kalibɛ] > [kalibø] > [bølika] brelica ← verlan 1

základní slovo → calibre [kalibɛ] > [kalibø] > [libøka] libreca ← verlan 2

Jak jsme již zmínili, verlanizovat se mohou i slovesa, ta se však ve většině případů nečasují a postrádají tak veškeré znaky určující osobu, způsob, čas. „Bébar“ (krást, lhát), „bédav“ (kouřit), „béflan“ (machrovat), „chafrav“ (pracovat), „dicave“ (dívat se), „marav“ (bít, zabít), „tèj“ (vyhodit), „tirav“ (voler: krást).

Některé příklady znázorňující tento fenomén :

j'ai bébar ma reumda, ça s'fait ap < j'ai volé ma mère, cela ne se fait pas
on a bien chafrav, maint'nant c'est en teboi qu'on va < on a bien travaillé,
maintenant on va passer la soirée en boîte

2.5.4 Apokopa

artiche (< artichaut: argent-peníze), brelic (< brelica, verlan slova calibre: revolver-revolver), dèg (< dégoûtant, dégueulasse, dégoûté: nechutný), manès (< manéci, verlan slova cinéma: kino), painc (< painco, verlan slova copain: kamarád), reuf (< reufré, verlan od frère: bratr), turve (< turvoi, verlan od voiture: auto).

2.5.5 Afereze

Afereze, ve srovnání s apokopou, začíná být pro mluvu na předměstí čím dál tím více důležitější.

blèm (< problème: problém), cil (< facile: jednoduchý), dic (< indicateur de police: policejní agent), dwich (< sandwich: obložená bageta), fan (< enfant: dítě), leur (< contrôleur: průvodčí), lèz (< balèze-fort: silný), rien (< algérien: Alžírčan), zesse (< gonzesse: holka), zic (< musique: hudba), zien (< tunisien: Tunisčan).

2.5.6 Zdvojení zkrácených slov

Zdvojení zkrácených slov je další metodou tvoření slov. Plní převážně hravou a zábavnou funkci jazyka, využívanou zejména dětmi, kteří se jazyk učí zábavným opakováním.

Mezi slova podléhající zdvojení patří některá již zmíněná slova utvořená odstraněním první částí slova.

Dic < dicdic, fan < fanfan, gen < gengen (argent), leur < leurleur, zic < ziczic, zon < zonzon (prison).

2.5.7 Suffixace

Typickým prvkem argotického tvoření je i suffixace, neboli odvozování příponami. Mezi používané přípony patří mimo jiné i -asse (conasse < con, fillasse < fille), -os (musicos < musique), -ard (conard < con, nullard < nulle), -ax (bombax < bombe: une très belle fille), -av (pourrav < pourri).

2.6 Synonyma nejfrekventovanějších témat

L'argent

argent : artiche, cash, caillasse, craquants, flous, genar, gengen, iassca, keuss, kopecks, lovés, monnaie, naiemo, neutu, oseille, persil, seillo, thunes, vélos

billet de banque : biffeton, craquant, faf, fafiot, feuille, ftonbi

riche : blindé, cheri, thuné

voler : barber, bébar, chéfo, chouraver, chourer, croutchou, dépouiller, lévo, liav, pécho, péta, peucho, pouilledé, pouiller, rhouan, rotca, taxer, tirer, vaillétra

La drogue

drogue : dope, meca, pedo, shit, stup

drogué : cramé, foncedé, fracass, fracassé

joint : bed, bédo, dopé, joint, oinj, pet, pétard, pèt, splif, tarpé

vendeur de drogue : bicraveur, dealer, droguer

cocaine, héroïne : cheblan, chnouf, dreupou, farine, feuchnou, gave, héro, poudre

Les arnaques

arnaquer : bouillava, carna, carnave, couillav, couiller, fucker, gruger, niquer, quénar, guène, rotca

mentir : bébar, bouffer le crâne, flûter, pipeauter, raconter de la flûte, tchatcher

tromperie : embrouille, gruge, lézard

Le sexe

homosexuel : boulère, dèp, fiotte, macoumé, trav

prostituée : barka, bitch, fillasse, iatchbi, tainp, tainpu, tchéb, tchébi, tcheub, tcheubi, tchiab, teup, teupu, up

seins : airbags, ananas, bzazels, bzezs, eins, poumons, rovers, tchoutchs

Les copains

bande de copains : deban, millefa, posse

copain : cipote, painco, painc, reufré, teupo

Les femmes

draguer : brancher, pécho, peucho, racler

femme, fille : caille, charnelle, clira, dama, damoche, djig, fatma, fébosse, feumeu, filasse, gadji, davalı, gazelle, go, gorette, meuda, meuf, og, racli, radasse, rate, rumo, soua, souris, tasse, taspé, taspèche, taupe, zesse, zessgon, zouz

fille maigre (sans poitrine): fax, findus, skeud

fille très belle : bombax, bombe, beubon, canon, Mururoa

L'alcool

bière : 8, 8.6, 16, reubié

boire : pillav, tiser

boisson : pillave, tise, zeuti

soûl : chiredé, cramé, foncedé, fracass, fracassé, quécla

Les diverses communautés

arabe : beur, rabza, rabzouille, reubeu

asiatique, chinois : Jacky, jaune, miaou, noiche, oinich, tchoune

noir (africain, antillais...) : black, blackos, cainf', cainfri, greune, kahlouche, keubla, neg', négro, nombo de leurcou, reunoi, reunous

Le travail et les problème

problème : blème, blèmepro, engatse, lergs, lézard

travail : chafra, job, taf, trime, vail, vailletra

travailler : chafrave, gratter, jobber, taffer, trime, vaillétra

situation matérielle difficile : galère, delbor, deurme, lerga, rouille

La famille

famille : fillema, maf, millefa

frère : dareuf, ginfr, reuf, reufré

lieu où on habite : base, cité, ghetto, quartier, téc, téci, tierquar, togué

maison : casbah, case, taule, zonmai

mère : meureu, reum, reumda

parents : ieuvs, renpas, renps

père : daron, patron, reup, ronda

soeur : gine, reus

La défense de ses intérêts

bagarre: baston, stonb, stonba

casser la gueule à quelqu'un : défoncer sa race à quelqu'un, faire sa race à quelqu'un, fumer sa race à quelqu'un, niquer sa race à quelqu'un

frapper : castagner, chirer, cramer, destroy, marav, marbrer, pécho, péta, peucho, tépa, tuer

revolver : brelic, brelica, calibre, flingue, gun, libreca, pouchka

tuer : défourailler, exploser, marav,

La police

policier : bleu, chtar, cow-boy, coy, dék, dékis, dular, fouine, guisdé, keuf, kisdé, neufoui

prison : carpla, heps, placard, zon, zonpris, zonzon

se sauver : s'arracher, calter, se casser, se gazer, se nachav

Všechny výrazy uvedené v této kapitole se však nepoužívají v každém regionu Francie, existuje zde tedy určitá geografická odlišnost. Proto lingvisté, kteří se zabývají tímto tématem, zkoumají a zaznamenávají výskyt takových

jazykových výrazů, které jsou více či méně společné mluvě na předměstích. Základní slovní zásobu argotických vyjádření se získávají pomocí různých probíhajících anket.

Geografický faktor však není jediný, důležitou roli také hraje příslušenství obyvatel. Je zřejmé, že lidé původu francouzského, arabského nebo afrického nemůžou mít stejný lexikální systém. Nic jim ale nezabraňuje používat slova příslušné jiné komunitě, jako například několik již dříve zmíněných termínů cikánského původu (*gadji*, *davali*).

Pro výzkum jsou podstatné nejenom ankety, ale i osobní pozorování a záznamy prováděné na předměstí, dále také analýza tohoto fenoménu, která může být podložena kinematografií, detektivními romány, rapem, reklamou a tiskem.

Argotický slovník *Comment tu tchatches !*, z kterého nyní čerpáme, uvádí například tyto věty získané na základě anket:

les arhnouchs ne sont pas bien vus dans les técis (*les policier ne sont pas bien vus dans les cités*), *c 'te feumeu, c 'est ma préf* (*c'est cette filla-là, qui est ma préférée*).

Další příklady byly zachyceny na předměstí, v metru, nebo vlaku spojující předměstí s pařížským regionem: *c 'est plein de leurleurs toutpar dans le trom'* (*il y a des contrôleurs partout dans le métro*), *c 'te keum, l'a qu' des blèmes* (*c'est un gars, qui ne connaît que des problèmes*).

Tímto bychom uzavřeli část pojednávající o argotu a budeme se věnovat dalším klíčovým termínům této práce, jimiž jsou metafora a metonymie.

3 Metafora a metonymie

Metafora a metonymie se řadí mezi obrazná pojmenování, nazývající se tropy (ve francouzské terminologii též „Figure de sens“). Pro správné pochopení těchto pojmenování si nejprve stručně zmíníme rozdíl mezi „signifié“ označovaným a „signifiant“ označujícím, neboť to jsou důležité termíny, velmi často potřebné k objasnění jazykových prostředků. Dále rozebereme sémantickou analýzu a pak se vrátíme k termínu trop, tropy.

3.1 Jazykový znak

Tyto dvě složky, signifié a signifiant dohromady vytvářejí jazykový znak. Saussure¹⁷ tedy chápe jazykový znak (neboli signe) jako spojení dvou složek, které zpočátku nazývá pojem (concept) a zvukový obraz (image acoustique). Nejedná se však pouze o spojení věci a jména, ale o spojení dvou složek psychické povahy. Akustický obraz není pouze materiální, čistě fyzický zvuk, ale také odraz tohoto zvuku, stopa v našem mozku. Tuto psychickou povahu můžeme pozorovat, když naše mluvidla nevykazují sebemenší pohyb, není nic slyšet, jedná se tedy o jakési mluvení v duchu. Druhá složka jazykového znaku, pojem, se vytvářel společně s akustickým obrazem a obě složky jsou tedy nerozlučně spjaty. Pro tato označení Saussure zavádí termíny, jimiž jsou již zmíněné signifié a signifiant. V jazyce odpovídá určitému úseku reality a jeho odrazu v našem vědomí určité sémantické pole, které může být v různých jazycích odlišné kvůli nestejným společenským a přírodním podmínkám nebo situacím připouštějící různou sémantickou interpretaci. Mezi jedním z nejznámější je různý počet výrazů pro základní barvy a tento příklad uvádí Adolf Erhart ve své učebnici *Základy jazykovědy*¹⁸. Uživatelé evropských jazyků používají čtyři až šest výrazů pro základní barvy, kdežto například uživatelé afrických jazyků považují ze spektra barev pouze dvě nebo tři za barvy základní.

¹⁷ Saussure F.(1989), *Kurz obecné lingvistiky*, Odeon

¹⁸ Erhart A. (1984), *Základy jazykovědy, státní pedagogické nakladatelství Praha*, s. 79

Speciální lingvistickou disciplínou zabývající se znaky je sémantika. Sémantika se chápe jako nauka o významu, o vztahu, který existuje mezi znakem a označovaným předmětem, jevem či událostí.

3.2 Sémantická analýza

Nejprve si uveďme některé terminologické pojmy potřebné k správnému pochopení sémantické analýzy.

Lexémy představují základní plnovýznamové znaky a lexém je tedy základní jednotkou slovní zásoby jazyka.

Sém je distinktivní významový prvek, rys, který ve vztahu s dalšími vymezuje význam lexikální jednotky, minimální neredukovatelná složka významu.

Sémém – seskupení základních významových prvků, sémů. Izolovaný obsah lexému je typický a častý pro polysémii, kdy jednomu lexému odpovídají dva různé sémémy (jedno slovo má v různých spojení rozdílné významy -polysémie). Někdy dva lexémy mohou mít společný sémém a to zejména u synonym. Jelikož je stoprocentní synonymie vzácná, je lepší pokládat většinu synonym za dvojice sémémů s velmi blízkým obsahem. Některá slova se stávají synonymními až v metaforickém pojmenování. Například¹⁹ slova: pain, vie, bifteck jsou synonymní pouze pokud doplňují sloveso gagner. Existují i případy, kdy jedinému sémému odpovídá spojení dvou lexémů (vlčí mák).

Pro rozbor sémické analýzy zmíníme příklad Bernarda Poirtera, uvedeného v Lexikologii Niklase- Salminena²⁰.

Sème	Pour s'asseoir	Pour une personne	Avec dossier	Avec bras
siège	+	0	0	0
chaise	+	+	+	-
fauteuil	+	+	+	+
tabouret	+	+	-	-
canapé	+	-	+	0

¹⁹Picoche J., (1992) Précis de la lexicologie française, Nathan, s. 98

²⁰Niclas-Salminen A.(1997), La lexicologie, Armand Colin, Paris, s. 134

V této tabulce komponentové analýzy znaménko + označuje přítomnost rysu, nepřítomnost rysu označuje znaménko - a 0 znázorňuje irelevantnost rysu. Každý horizontální sloupec této tabulky představuje sémém (seskupení sémů) daného slova. Sémémy patří k nějakému určitému lexikálnímu poli a do nějaké sémantické třídy. Naše zmíněné příklady patří do sémantické třídy nábytek.

Příklad vyjadřuje rozkládání významů na sémy u slov sedadlo, židle, křeslo, stolička, pohovka. Všechna tato podstatná jména sdílí stejný rys a to ten, že jsou určena k sezení. Některá však mají či nemají opěradlo, jsou určena pro jednu či více osob...

Jak jsme již tedy zmínili, pouze sém „k sezení“ je společný pro všechna slova, ostatní sémy slouží k porovnání a detailnímu rozlišení slov.

Sémická analýza však není neměnná, podléhá změnám, které souvisejí s technickým pokrokem a danou dobou. Např. sém židle „čtyři nohy“, již není jediným možným, neboť byly vynalezeny různé typy židlí (na jedné noze, točící...). Pottier dále mluví o tzv. „virtuème“ (možný sém), který se vyskytuje pouze v určitém specifickém kontextu, kde nejsou slova použita ve svém vlastním významu. Příkladem je slovo „siège“ použito v přeneseném významu: Rome est le siège de la papauté – Řím je sídlem papežů.

Sémantické rysy jsou totožné u zcela úplně synonymních slov, kterých je ovšem velice málo. Stejně sémy mohou obsahovat například pojmy „gonzesse“ a „fille“. V obou případech se jedná o dívku, avšak první termín zařazujeme do jazyka familiárního, hovorového.

Někdy můžeme sémy hierarchicky uspořádat a mluvíme tedy o taxonomii. Příkladem nám budou francouzská slovesa, mezi nimiž i archaická, familiární a argotická, která různými variantami vyjadřují usmrcení: tuer, assassiner, exécuter, empoisonner, descendre, refroidir, guillotiner, suicider. Mezi těmito termíny jsou i takové, které se do tohoto lexikálního pole řadí pouze ve svém přeneseném významu, kdežto jejich vlastní význam patří do úplně jiného pole. Jedná se například o slovesa „refroidir, descendre“, která jsou pro naši práci důležitá, neboť se jedná o slova utvořená metaforou či metonymií.

3.2.1.1 Sémická typologie

3.2.1.1.1 Sémy generické a specifické²¹

Distinktivní významové rysy jsou nazývány sémy, sémantické rysy, nebo také lexikální rysy. Sémy dále můžeme dělit na identifikační neboli všeobecné (sémes génériques), které charakterizují určitou celou sémantickou skupinu a diferenční neboli specifické (sémes spécifiques), díky nimž uvnitř dané skupiny rozlišujeme odlišná slova. Generické sémy vytvářejí klasém slova a specifické sémy sémantém. Tentýž sém může být v určitém případě generický, v jiném případě zase specifický.

Příklad ²²: Generické sémy pojmů džus a kafe jako například /tekutý/ a /k pití/ charakterizují stejnou kategorii „ nápoje“. Co je odlišuje jeden od druhého jsou právě sémy specifické.

Generický sém může být: *mikrogenerický* (jedná se o sémantickou třídu, skupinu, podskupinu), *mesogenerický* (vztahující se k určité oblasti, oboru) a *makrogenerický* (vztahující se určité dimenzi tvořenou protiklady: životný/neživotný, konkrétní/abstraktní/, člověk/živočich, živočišný/rostlinný).

Jiný zdroj literatury²³ používá tato označení generických sém: taxém, doména a dimenze.

3.2.1.1.2 Sémy inherentní a aferentní²⁴

Rastierovo vysvětlení aferentních sémů je velmi podobné jako u Pottiera a jeho pojmu virtuelle. Rozdíl mezi inherentními a aferentními sémy je vyjádřen v daném kontextu a v dané interpretaci slova. Například slovo sníh obsahuje mezi svými inherentními sémy sém „bílý“, protože tento rys, bílá barva, je pro sníh charakteristický. Někdy nám však kontext dovolí říci, že sníh je černý, šedivý, a

²¹Hébert L.(2007), La sémantique interprétative dans Dispositifs pour l'analyse des textes et des image, Presses de l'Université de Limoges,

²²Poitou J., <http://j.poitou.free.fr>

²³Hoskovec T.,(2008) O dobrodružství strukturalistické cesty, dostupné z www.ceeol.com

²⁴Niclas-Salminen A.,(1997) La lexicologie, Armand Colin, Paris, s. 137-138

tak se inherentní sém bílé barvy jakoby ruší, ale zároveň si musíme uvědomit, že při vysvětlení slova sníh je stále přítomen. Inherentními sémy tedy můžeme nazvat takové sémy, které jsou vlastní základnímu významu slova, a pokud se toto slovo dostane do jiného kontextu, či nabývá přeneseného významu, můžeme mluvit o sémech aferentních. V různých slovnících určitého jazyka na prvním místě nalézáme význam, který bychom mohli pokládat za inherentní, další významy bychom mohli pokládat za aferentní.

Jak uvádí Alena Podhorská-Polická²⁵, inherentní sém se pojí s denotací²⁶ (označování základního významu slova bez jakýkoliv emotivních a postojových příznaků, což je naopak typické pro konotaci, asociativního pojmenování výrazu), kdežto aferentní s konotací.

To že se sémy, jak aferentní tak inherentní, mohou potlačit, zmizet, znovu objevit, zvýraznit, přetvořit podle potřeb určitého kontextu, hraje významnou roli v přenesených, nepřímých pojmenování lexikálních jednotek tvořené pomocí metafory a metonymie.

3.3 Tropy

Termín trop, tropus pochází z řeckého „tropos“ neboli přeměna, obracení. Dumarsais ve své definici tropů uvádí : „Elles sont ainsi appellées parce que, quand on prend un mot, dans le sens figuré, on le tourne pour ainsi dire, afin de lui faire signifier ce qu'il ne signifie point dans le sens propre.“²⁷ .

Figury činí daný projev působivějším, hezčím a vznešenějším a obohacují jazyk pomocí rozšířeného užívání slov. Jazyk tak zkrášluje a úroveň vyjádření je vyšší, přesnější, živější a tajemnější.

Slova jsou schopná mít dva druhy významů²⁸, vlastní význam a obrazný, přenesený význam. Jednoduše řečeno, vlastní význam je hlavní, základní význam

²⁵Podhorská-Polická A.,(2009) Universaux argotique des jeunes: analyse linguistique dans les lycées professionnels français et tchèques, Masarykova univerzita, Brno, s. 142

²⁶Picoche J., (1992) Précis de la lexicologie française, Nathan, s. 98-99

²⁷Beth A., Marpeau E. (2005), Figure de style, s. 23 „Jsou tak nazývané proto, protože když vezmeme nějaké slovo v přeneseném významu, změní se tak, že označuje něco, co není vůbec spojeno s jeho původním významem“.

²⁸Baylon C., Fabre P. (1978), La Sémantique avec les travaux pratique d'application et leurs corrigés; Niklas-Salminen A. (1997), La lexicologie

slova, kdežto přenesený význam je druhotný, který může být někdy pochopen pouze ve speciálním kontextu.

Vlastní význam : *Un vaisseau comprend une coque et des voiles.*

Přenesený význam: *Je vois cent voiles (= vaisseaux) à l'horizon.*

Musíme si dávat pozor na to, abychom nevyvozovali, že význam, který je prvotní je tedy i považován za „normální“, což by nás mohlo vést k mylné představě, ve které by byl ideální jazyk zbaven těchto jazykových figur. Přesun od základního k přenesenému významu probíhá za pomoci různých způsobů, díky nimž vznikají různé druhy jazykových figur, mezi nimiž nejvíce citované metafora, metonymie a synekdocha.

3.4 Metafora

3.4.1 Definice

Většina zdrojů²⁹, se kterými pracujeme, uvádí definici Dumarsaise předloženou roku 1730: „La métaphore est une figure par laquelle on transporte, pour ainsi dire, la signification propre d'un mot à une autre signification qui ne lui convient qu'en vertu d'une comparaison qui est dans l'esprit. Un mot pris dans un sens métaphorique perd sa signification propre, et en prend une nouvelle qui ne se présente à l'esprit que par la comparaison que l'on fait entre le sens propre de ce mot, et ce qu'on lui compare.“³⁰

3.4.2 Metafora a přirovnání

Metafora, odvozená od slova řeckého původu „metapherein“ neboli přenos, je tedy jazyková konstrukce, která přenáší význam na základě vnější

²⁹ Touratier C. (2000), *La sémantique*, str. 76; Bordas É. (2003), *Les chemins de la métaphore* s. 9; Le Guern M., (1973), *Sémantique de la métaphore et de la métonymie* s. 11 a jiné

³⁰Metafora je figura, kde přenášíme vlastní význam slova na jiný význam, který je založen na základě smyslupného přirovnání. Slovo utvořené metaforou ztrácí vlastní význam a utváří si nový, který myslí odhalíme ve srovnání s tím, co opravdu znamená a tím, k čemu ho připodobujeme.

podobnosti. Přirovnává srovnávající k srovnávajícímu. Na rozdíl od jazykového prostředku přirovnání (určení určitého jevu na základě jeho vlastností, které jsou shodné s vlastnostmi jiného jevu) nepoužívá žádný srovnávací nástroj v podobě přirovnávacích výrazů (například jak, jako, stejný jako...). Jedná se tedy o jakési zkrácené přirovnání, jak řekl český literární teoretik, historik a teoretik překladu Jiří Levý : „Rozdíl mezi metaforou a přirovnáním není totiž v podstatě, ale v koncentraci - metafora je zkrácené, zhuštěné přirovnání a přirovnání je doplněná a vysvětlená metafora.“³¹

Srovnávaný výraz (označíme ho číslem 1) je spojen s výrazem srovnávajícím (2) určitým vyjádřením podobnosti (3) společné části významu (4), která se vztahuje jak k srovnávanému tak srovnávajícímu výrazu.

Jacque est bête comme un âne.

1 4 3 2

Pokud vypustíme přídavné jméno, které vyjadřuje společnou část významu, dostaneme vyjádření se stejným významem.

Jacques est comme un âne.

1 3 2

Novým vypuštěním, tentokrát srovnávacího výrazu, vznikne již metafora, přesněji metafora in praesentia.

Jacques est un âne.

1 2

Pomocí dalšího vypuštění, tentokrát srovnávaného elementu, dostaneme metaforu in absentia.

Quel âne.

2

Toto tradiční gramatické vyjádření nám dává dojem dokonalé kontinuity. Vypuštěním určitého výrazu předchozí fráze vzniká fráze nová, ve které se také uplatňuje elipsa. Existuje tedy hluboká strukturální shoda mezi podobností a metaforou. Metafora může být podle této teorie definována jako stručné, zkrácené přirovnání.

³¹ článek ze 3.10. 2003 Procházka v tropech od Simony Ester Brandejsové [cit. 2010-06-14], dostupné z www.muzikus.cz

Obdobný příklad :

Achille est impétueux comme un lion. Achille est comme un lion. Achille est un lion. Achille, un lion. Ce lion d'Achille. Ce lion.

3.4.3 Klasifikace metafor

Prvním rysem pro klasifikaci metafor je přítomnost nebo absence srovnávaného. Rozlišujeme dva typy metafor : **metafora in praesentia a metafora in absentia**.

Metafora in praesentia, je takový druh metafory, kdy je srovnávaný výraz přítomen. Tento typ metafory je oproti druhému typu častější.

Metafora in absentia odstraňuje srovnávaný výraz, který musí být domyšlen díky výrazu srovnávacího. Autor tak vytváří pro čtenáře jakousi hádanku, s jejímž vyřešením objeví, k čemu se srovnávací výraz vztahuje.

Příklad:

J'ai rencontré le tigre.

Z této fráze vyplývá, že se nejedná o opravdové zvíře, ale o člověka, který je takto nazýván svými přáteli. Jde zde tedy nutný předpoklad sdílené znalosti. Hodnota je zesílená užitím určitého členu všeobecné známosti „le“, který dovoluje této zprávě působit v metaforickém významu. Pokud bychom tento člen nahradili členem neurčitým, o metaforu by se již nejednalo.

Dalším typem je tzv. **metafora filée**, do českého jazyka možno přeložit spředená. O této metafoře mluvíme pokud je metafora prodloužená opakovaným používáním stejného názvosloví, které může být v rámci delší sekvence, věty, odstavce či celého textu dále rozvinuté.

3.4.4 Typy metafor

3.4.4.1 Dělení dle francouzské publikace

Metafory se mohou dělit podle různých druhů podobnosti. Francouzská publikace La Lexicologie³² od Niklas- Salminena rozlišuje podobnosti :

➤ **tvaru**

les dents d'une scie – les dents de la bouche (zuby pily – zuby v ústech)

➤ **polohy**

les pieds d'une table – les pieds d'une personne debout (nohy stolu – nohy stojícího člověka)

➤ **činnosti**

une machine marche – une personne marche (stroj jde (běží) – člověk jde)

➤ **vlastnosti**

un renard – une personne rusée (liška – lstivý člověk)

3.4.4.2 Dělení dle publikace české

Dělení rozšířenější na příklady nabízí Česká lexikologie od Josefa Filipce a Františka Čermáka³³, kteří hlavní typy metafor rozlišují podle slovních druhů a to substantiv, adjektiv a sloves.

➤ **Substantiva**

podobnost tvaru předmětů

pojmenování motivovaná částí lidského či živočišného těla : hlava (věže), hrdlo (láhve), jazyk (u boty), křídlo (letadla), krk (houslí)

pojmenování výrobků motivovaná pojmenováními živočichů : kůň (tělocvičné nářadí), zebra (přechod pro chodce)

pojmenování výrobků motivovaná rostlinami či částí rostlin : list (knihy), čočka

³² Niklas-Salminen, A. (1997) La Lexicologie, Armand Colin, s. 151

³³ Filipec J., Čermák F. (1985) Česká lexikologie, Academia, Praha, s. 112

(brejlí)

pojmenování výrobků motivovaná pojmenováními neživé přírody : hrouda (másla), pramen (vlasů)

pojmenování výrobků motivovaná pojmenováními jiných výrobků : cihla (sýra), korunka (zubu), loď (katedrály), můstek (chrupu)

pojmenování lidí motivovaná pojmenováními živočichů : žirafa (vysoká), laň (štíhlá)

pojmenování lidí motivovaná pojmenováními výrobků : bačkora (slaboch), balík (neotesanec)

pojmenování přírodních předmětů motivovaná pojmenováními výrobků : kalich (květu), klobouk (hříbu), pásmo (hor)

podobnost vlastností

pojmenování lidí a jejich povahových vlastností motivovaná pojmenováními živočichů: beránek (mírný), osel (hloupý), kůzle (nezkušený), krysa (bezcharakterní), beran (tvrdohlavý), zmije (zlá), páv (pyšný)

pojmenování lidí motivovaná pojmenováními rostlin : růžička, křen

pojmenování lidí motivovaná pojmenováními neživé přírody : hvězda, perla, zlato

pojmenování lidí motivovaná pojmenováními pohádkových bytostí : král, princezna, kašpárek

➤ Adjektiva

pojmenování lidských vlastností motivovaných pojmenováními přírodních jevů : prudký (vítr – člověk), ryzí (zlato – člověk)

pojmenování lidských vlastností motivovaných pojmenováními výrobků : hořký (lék- smích), chladný (chladné pivo – člověk)

pojmenování lidských vlastností motivovaných pojmenováními ze živočišné oblasti : medvěd (neohrabaný), holubičí (mírumilovný)

pojmenování z lidské oblasti motivovaná neživou přírodou : dřevěný (jazyk), dubová (hlava), železné (zdraví)

pojmenování pomocí barev motivované rostlinnou oblastí nebo neživou přírodou :
citrónová (žlutě), mléčné (sklo), pomněnkové (oči), vínové (šaty)

➤ **Slovesa**

zvukové projevy lidí motivované zvuky živočichů : cukrovat (hrdlička), vrkat (holub), kvičet (sele), kuňkat (žába), štěkat (pes)

pojmenování zvuků, činností, stavů lidí motivované neživou přírodou : foukat (do polévky, fouká vítr), burácet (hrom, člověk)

pojmenování pohyby lidí motivovaná pohyby živočichů : letět (do školy), plazit se, drápat se

pojmenování pohybů, činností a stavů neživých předmětů motivovaných pohyby, činností a stavy lidí : běžet (čas), hrozit (bouře), ležet (zboží na skladě)

3.4.5 Lexikalizovaná metafora

Metaforické vyjádření se stávají součástí běžné řeči. Vstupují tak do slovní zásoby a jako metaforu ji již nevnímáme. V tomto případě pak hovoříme o metafoře lexikalizované. Lexikalizované metafory jsou tedy takové, které jsou uvedeny ve slovnících jako další část významu slova. Existují i metafory, které nejsou lexikalizované a které mluvčí vytvářejí zcela svobodně. Když se někdo prochází na vesnici, lehne se na louku, tak ji může prozatímne nazvat svým lůžkem. V tomto případě se jedná o příležitostnou metaforu, které může být rozuměno pouze v tomto speciálním kontextu.

3.4.6 Sémantická analýza metaforického pojmenování

Metafora je tedy způsob pojmenování, které srovnává dva sémémy, jejichž spojení se může zdát neočekávané.

Budeme analyzovat již zmíněnou větu „*Achille est un lion*“. Sémantický obsah přísudku „*est un lion*“ není kompatibilní s lexémem Achille, protože se jistě

nejedná o divokou dravou šelmu žijící v Africe, s plavě žlutou srstí a hřívou. Příjemce by mohl tuto výpověď považovat za absurdní, on ji však považuje za vhodnou a daný výraz chápe ve správném významu. Hledá totiž takové vlastnosti, které jsou přisuzovány lexému lev a zároveň by se hodily i k podmětu. Jedná se tedy o vlastnosti jako například odvážnost, divokost, síla, moc. Lexém lev tedy nepojmenovává a ani nemá význam, který odpovídá jeho sémému. Ale ani nepřijímá jednoduché pojmenování „odvážný, statečný“. Dává najevo, že dotyčná mužská odvážnost je neobyčejná odvážnost, je to odvážnost divoká a urputná, kterou může mít divoké zvíře jakým je lev. Zároveň je toto vyjádření mnohem působivější a příznačnější, než kdybychom jednoduše řekli „je to odvážný, statečný muž“.

Důležité je zachování alespoň jednoho specifického sému, jako je tomu u slova „impasse“, jehož základní význam je slepá ulička a bezvýchodnost význam přenesený. Ve francouzském jazyce pak „rue sans issue“ a „situation sans issue favorable“. Podobnost mezi oběma sémemy tedy spočívá na sému „sans issue“.

Na dalším příkladu uvidíme sémickou ztrátu. Slovo záblesk v základním významu označuje krátké, silné, klikaté světlo, elektrický výboj, náhle se objevující během bouřky. Přenesený význam pojmenovává krátký a silný okamžik, například záblesk geniality. Přenesený význam si ponechává z původního významu sémy krátký, silný a náhlý. Tento proces je představen i v následujících příkladech další kapitoly.

3.4.7 Abstraktno a konkrétno

Metaforické přenášení je prováděno buď z konkrétného významu na konkrétní, ale častějším jevem je takový jev, při kterém konkrétní věci, předměty, vlastnosti a činnosti získávají přenesený abstraktní smysl. Konkrétní sémém substantiva určuje označující předmět, který můžeme vnímat, měřit, oproti tomu abstraktní sémém je určen takovým referentem, který nemůže být pozorován smyslovým pohledem. Nejenom touto částí se zabývá Alise Lahmann a Françoise Martin-Berthet³⁴ a uvádějí jako příklad od konkrétna ke konkrétnu například slovo

³⁴ Lahmann A., Martin-Berthet F. (2003), Introduction à la lexicologie, Sémantique et morphologie, Nathan Paris, s. 88

„*banane*“ - podlouhlé ovoce, které má i metaforický význam účesu připomínající banán (*chignon d'une certaine forme*). Přejít od konkrétní k abstraktní ukazují na slovu zapojit do sítě „*brancher*“, které po metaforické přeměně znamená „*mettre au courant*“ uvést do problematiky, dát vědět (*est-ce qu'il t'a branché?*) či na slovu mravenec „*fourmi*“ kdy se v konkrétním významu jedná o malý hmyz žijící ve společenství a v metaforickém významu označuje někoho pracovitěho „*elle est une fourmi*“.

Nahrazovat můžeme i abstraktní výrazy termíny konkrétními jako v případech : srdce z kamene (bezcitný charakter), betonové alibi (nenapadnutelné alibi).

3.5 Metonymie

3.5.1 *Definice*

Metonymie³⁵ – „figure par laquelle on met un mot à la place d'un autre dont il fait entendre la signification. En ce sens général la métonymie serait un nom commun à tous les tropes, mais on la restreint aux usages suivants: 1. la cause pour l'effet, 2. l'effet pour la cause, 3. le contenant pour le contenu, 4. le nom du lieu où une chose se fait pour la chose-même, 5. le signe pour la chose signifiée, 6. le nom abstrait pour le nom concret, 7. les parties du corps regardées comme le siège des sentiments ou des passions pour ces passions et ces sentiments, 8. le nom du maître de la maison pour la maison elle-même, 9. l'antécédent pour le conséquent“.³⁶

Metonymie, nepřímé pojmenování na základě vnitřní, logické, věcné souvislosti, je odvozená od slova řeckého původu „*meta-onoma*“ znamenající „*zajméno*“. Můžeme ji vysvětlit pomocí elipsy na příkladu: *J'ai bu le contenu d' un*

³⁵Touratier C. (2000), *La sémantique*, s.75; Le Guern M. (1973) *Sémantique de la méthaphore et de la métonymie* s.12 a jiné

³⁶Figura užívající na místo jednoho slova takové slovo, které nám naznačuje jeho význam. V tomto obecném smyslu pojetí by metonymie byla obecné označení pro všechny tropy, ale omezuje se pouze na následující užití: 1. příčina za následek, 2. následek za příčinu, 3. obsahující za obsah, 4. název místa označuje věci, které z daných míst pocházejí, 5. symbol za označovanou věc, 6. abstraktní výraz za konkrétní, 7. určité vášně a city mohou být znázorněny takovými orgány, které s nimi souvisí, 8. název majitele domu za dům samotný, 9. předcházející za následující.

verre a vypuštěním „le contenu de“ získáme metonymický výraz j'ai bu un verre. Elipsa je součástí každého druhu metonymie.

3.5.2 **Druhy metonymie**

➤ **Nádoba na její obsah**

zde dochází k vypuštění termínu obsah „le contenu de“
manger toute la boîte – manger tous les bonbons contenus dans la boîte
terminer son assiette – terminer la nourriture contenue dans l'assiette
l'amphi – les étudiants de l'amphi

➤ **název místa pro produkt v něm vyrobený**

un roquefort – un produit fabriqué à Roquefort
du bordeaux – un produit fabriqué à Bordeaux

V tomto případě dochází k elipsi výrazu „un produit fabriqué à“. Pouze znalost odvolávající skutečnosti nám dovoluje určit, zda se jedná o sýr nebo víno. Nemusí se jednat pouze o produkt, ale třeba také instituci : *Wall Street* (pro newyorskou burzu).

➤ **Znak pro věc**

le drapeau – la partie - la réalité symbolisée par le drapeau
Ekvivalentem francouzského slova la partie je la réalité symbolisée par le drapeau a vypuštěním „la réalité symbolisée par“ získáme „le drapeau“. Stejně tak „*la couronne*“ (pro la réalité symbolisé par la royauté).

➤ **Pojmenování obleků pro popis osoby, s kterou jsou spojené**

les casquet bleus (les soldat de l'ONU), *les cols blancs* (employés de bureau)

➤ **Hudební nástroj pro uživatele hudebních nástrojů**

trois jeunes tambours (ti, kteří bubnují – bubeníci)

➤ **Materiál, z kterého je předmět vyroben**

un jean – pantalon fait en jean, *un fer* – une épée

➤ **Tělesná stránka pro duchovní nebo pro osobu**

c'est un cerveau – c'est une intelligence, *faire le joli coeur* – faire le galant

➤ **Astraktní pojem pro pojem konkrétní**

sortie - action de sortir - díky metonymii místo, kudy lidé odcházejí

pêche - action de pêcher – ulovená ryba, *friture* – action de frire – fritované jídlo

gouvernement – action de gouverner – vláda (původně ve smyslu osob, které vládnou, ministři)

➤ **Vztah mezi autorem, původcem a výtvořem**

lire un Gide – lire un livre qui a été écrit par Gide , *un Picasso* - un tableau de Picasso

podle vynálezců a objevitelů se jmenují přístroje : *rentgen, saxofon*

fyzikální jednotky : *ampér, ohm*

3.5.3 Sémantická analýza metonymického pojmenování

Metonymický proces spočívá na přenosu sémému A na jiný sémém B, přičemž sekundární význam zahrnuje i význam primární.

Blaireau A : petit mammifère carnivore, plantigrade, de pelage clair sur les dos,

foncé sous le ventre....

B : pinceau fait de poils de blaireau dont se servent les peintres

Odvozený sémém B si ponechává sémy „pelage“, „clair“ nebo „foncé“.

Někdy se vztah mezi původním a konečným významem úplně rozpadá.

Verre A: substance dure, transparente, cassante B: récipient à boire C: contenu de B

3.5.4 Metonymie a diachronický přístup³⁷

Metonymie může být popisována nejenom ze synchronního hlediska, ale také z pohledu historického, studující daný jev v různých časových úsecích.

Například výraz „bureau“ znamenal nejprve silnou vlněnou tkaninu, v 12. a 13. století pokrývku stolu z tohoto materiálu a v roce 1361 stůl, na kterém se dělaly účty. Toto užití souviselo s mimojazykovou realitou, jako například vývoj nábytku a změna společenských zvyků. Novou metonymií v druhé polovině 16. století se výraz „bureau“ stal označením pro pracovní stůl, pak celou místnost, kde se pracovní stůl nacházel. Roku 1557 pro označení celé budovy, roku 1718 pro zaměstnance pracující v kancelářích a roku 1787 pro členy shromáždění, kteří byli voleni svými kolegy, aby řídili jejich práci. Na konci 18. století se jednalo o celé úřady a terciální služby.

Když už je metonymie jednou plně lexikalizovaná, tak uniká z vědomí jejích uživatelů. Výraz „bureau“ je homonymní, první význam seskupující nábytek a místnost, druhý vyjadřující budovu otevřenou veřejnosti spolu s personálem.

Lexikalizované metonymické výrazy se používají častěji, jsou familiárnější, kdežto prvotní význam se vyskytuje velice vzácně. To je příklad i pro slovo „transistor“, které je dnes většinou mluvčími chápáno, jako kdyby jeho vlastní význam byl malé rádio. Prvotní význam polovodičové součástky zůstává technický a tak se může stát, že ho někteří lidé neznají, přesto byl důležitý k metaforické přeměně na již zmíněné rádio, které je chápáno jako základní význam slova.

³⁷Lehmann A., Martin-Berthet F. (2003), Introduction à la lexicologie, Sémantique et morphologie, Nathan, Paris

3.5.5 Synekdocha

3.5.5.1 Definice

Sémantika od Touratiera³⁸ uvádí definici francouzského slovníku Littré : „Synecdoque est la figure par laquelle on prend le genre pour l'espèce, ou l'espèce pour le genre, le tout pour la partie, ou la partie pour le tout. Exemples : une voile pour un navire.“³⁹

Slovo synekdocha pocházející z řeckého „syn-ekdéchomai“ (spolu-vystřídám)⁴⁰. Označuje přenos významu na základě principu části za celek, celku za část, včetně rodu za druh a naopak. Synekdocha bývá občas s metonymií zaměňována, protože jejich hranice nejsou vždy jasné.

3.5.5.2 Typy synekdochy

3.5.5.2.1 Synekdocha části a celku

Synekdocha, která spočívá v užití části za celek, je jednou z nejrozšířenějších, proti tomu pojmenování celku za část je vzácnější.

Proces tvoření je podobný metonymii, ale existuje zde jistý rozdíl a to takový, že v případě synekdochy části je elipsa mnohem komplexnější.

Části:

Tête A: partie supérieure du corps de l'homme

B: la tête représentant un seul individu

Toit A: partie supérieure d'un édifice

B: maison (mít střechu nad hlavou, mít byt)

Celku:

Tête A: partie supérieure du corps de l'homme

³⁸Touratier C. (2000), La sémantique, Armand Colis, Paris, s. 75

³⁹„Synekdocha je figura, která pojmenovává rod za druh nebo druh za rod, celek za část nebo část za celek. Příklad: plachta pro loď.“

⁴⁰Čermák F. (2010), Lexikon a sémantika, Nakladatelství Lidové noviny, s. 76

B : partie de la tête où poussent les cheveux

3.5.5.2.2 Synekdocha druhu a rodu (pojmy podřazených a nadřazených).

Podřazený pojem místo nadřazeného

bifteck A: tranche de boeuf grillée

B: nourriture (gagner son bifteck)

Sémantický vývoj termínu maso a biftek ukazuje, jak důležitou roli hraje sociokulturní realita a systém hodnot ve změnách smyslu slova. Povýšení způsobu života dovoluje nahrazení *gagner son pain* (vydělat si na chleba ve smyslu celé obživy) na *gagner son bifteck*.

Nadřazený místo podřazeného

le quadrupède - le lion, *l'insecte* – le moucheron, *le poisson*- le carpillon, *l'arbre*- le chêne

3.5.5.2.3 Antonomasie

Někdy se ve spojitosti se synekdochou mluví o antonomasii. Antonomasie je tedy druhem synekdochy, díky níž místo jména určité osoby použijeme jen jméno obecné, nebo naopak vlastní jméno konkrétní osoby proslulou nějakou ctností, neřestí, či charakteristickou povahou. To jméno pak použijeme pro označení člověka, který má podobné vlastnosti a stává se tak označením typu člověka.

Aristote - le philosophe, Cicéron- l'orateur

Quel don Juan! (quel séducteur sans scrupule)

Judas (traître)

Po uvedení terminologie metafory a metonymie můžeme přejít k třetí části této práce, kde analyzujeme argotické výrazy utvořené pomocí těchto obrazných pojmenování.

4 Praktická část

4.1 Úvod

Praktická část ukazuje na konkrétních příkladech sémantickou přeměnu argotických slov utvořených pomocí metafory a metonymie. Jak jsme již zmínili v teoretické části, francouzský pojem argot označuje také slangové a běžně užívané hovorové, familiární výrazy, které také uvádíme.

4.1.1 *Průběh práce*

V praktické části pracujeme s následujícími slovníky a spisem (argotickým slovníkům a spisu vytvoříme určitou zkratku, kterou budeme v praktické části potřebovat). Tyto argotické slovníky jsme si vybrali proto, protože jsou zaměřeny na argotickou slovní zásobu a reprezentují aktuální vzorek tohoto jazykového fenoménu.

Argotické slovníky:

CTT: Comment tu tchatches! Dictionnaire du français contemporain des cités Jean Pierre Goudaillier, Maisonneuve et Larose 2001

LDC: Lexik des cités, Alhassane et Alhousseynou Sarré, Boudia Sylla, Cédric Nagau, Cindy Azor, Dalla Tourné, Franck Longepied, Imane Rajef, Kandé Sylla, Marcela Pérez, Marie Mirlin Azor, Fleuve Noir 2007

CPF : Les céfrans parlent aux Français, Boris Seguin, Frédéric Teillard, Calmann-Lévy 1996 (argotický slovník je součástí této knihy)

Internetové argotické slovníky:

DDZ: Le dictionnaire de la zone, tout l'argot des banlieurs
<http://www.dictionnairedelazone.fr>

Dílo:

UAJ: Universaux argotiques des jeunes: analyse linguistique dans les lycées professionnels français et tchèques, Alena Podhorská-Polická, Masarykova univerzita, Brno 2009

Výkladový slovník:

Larousse de poche 2007

Internetové výkladové slovníky:

Reverso <http://dictionnaire.reverso.net/français-definition>

Mediadico <http://www.mediadico.com/dictionnaire/definition>

Všechny naše uvedené příklady pochází ze zmíněných zdrojů. Příklady získáváme přečtením argotických slovníků („Lexik des cités“, „Les Céfrans parlent aux Français“, „Dictionnaire de la zone“), zamyšlením se nad daným výrazem, zda vznikl na základě metaforického či metonymického přenášení významu. Pokud zjistíme že ano, rozebereme sémantickou změnu daného slova. Slovník současné mluvy na předměstích „Comment tu tchatches“ jsme museli celý pročíst také, ale nemusíme se zamýšlet nad tím, zda se jedná o metaforu či metonymii, neboť je to u příslušných termínů uvedené. U těchto lexikálních jednotek vytvořených pomocí metafory a metonymie opět popíšeme proces příslušné sémantické změny. Snažíme se uvést všechna metaforická a metonymická pojmenování obsažená v daných slovnících. V díle Aleny Podhorské-Polické využíváme dodatku, kde na základě svého výzkumu (prováděného v Paříži a malém francouzském městě Yzeure) uvádí v tabulkách různá argotická pojmenování příslušná jednomu lexému. Zde již nevyhledáváme všechny uvedené výrazy vytvořené metaforickým a metonymickým procesem, ale soustředíme se pouze na ty, které doplňují určité frekventované synonymní řady (dívka hezká, ošklivá, tlustá, hubená bez poprsí, velké poprsí, vězení ...). Opět pak provedeme sémantickou analýzu těchto výrazů.

Nejprve tedy vyhledáme konkrétní lexikální jednotku vytvořenou pomocí

metafory či metonymie. V praktické části této práci na prvním místě uvedeme český pojem a jemu odpovídající jeden či více francouzských argotických lexémů. České termíny většinou uvádíme v neutrální podobě, cílem práce není nalézt ekvivaletní české argotické, slangové pojmenování. Dále uvedeme definici francouzského slova v jeho původním významu, kterou získáme v některém již výše uvedeném výkladovém slovníku. Pak se věnujeme rozboru příslušné sémantické změny. Na závěr předkládáme daný lexém v nějaké konkrétní situaci, větě, pokud nám ji slovník nabízí. Příklady jsou zvýrazněny kurzívou a je pod nimi uvedena námi vytvořená značka, zkratka daného slovníku, viz seznam výše. Pokud ve slovníku příklady daného termínu nejsou přítomny, jako například v díle *Universaux argotiques des jeunes*, uvádíme pouze v závorce "zkratku" daného slovníku či tohoto díla hned za daným výrazem, stejně jako u všech ostatních termínů. Některé výrazy jsou přítomny ve více slovnících, proto jsou za konkrétním výrazem uvedeny značky všech slovníků, ve kterých se vyskytují.

Příklady nebudeme psát v pořadí, v jakém jsme je objevovali. Nejprve je roztřídíme podle dané figury a následně do skupin podle slovních druhů. Výrazy se stejným kořenem slova necháváme pohromadě a uvádíme je tedy u takového slovního druhu, do kterého nenáleží. V první kapitole praktické části se budeme věnovat metafoře, ve druhé metonymii.

4.2 Metafora

4.2.1 Dělení dle slovních druhů

4.2.1.1 Podstatná jména

- Dívka, žena : souris (CTT), taupe (CTT), belette (CTT, DDZ), gazelle (CPF, CTT)

Souris: petit mammifère rongeur dont l'espèce la plus commune a un pelage gris, forme avec le rat (souris est plus petit) la famille des muridés (malý hlodavec, nejčastěji šedivý, který společně s krysou, která je o něco málo větší než myš, patří do čeledi myšovitých). Pokud přirovnáme ženu k myši, nejedná se již o hlodavého savce, který může žít v lidských obydlích, kde je považován za škůdce, ale výraz myš se používá jako metafora osoby, která je nezajímavá, nevýrazná, taková šedá myš. Původnímu významu slova tedy nenáleží touto metaforou nově vzniklé aferentní sémy metaforického významu /nezajímavý, nevýrazný/, ale byly odvozeny, přetvořeny od sémů /malý, šedý/. Když je něco malé a šedivé, stavá se to také nevýrazným. Myš bývá obvykle také velmi tichá, což je další vlastnost, způsob chování prisuzový dívce v této metafoře.

V běžném argotu se tyto aferentní sémy daného výrazu ruší a pojmenovává se jím dívka jako taková.

Taupe: petit mammifère presque aveugle, qui vit sous terre où il creuse des galeries (malý savec, který téměř nevidí, žije pod zemí, kde si vytváří síť chodeb). Známé rčení říká : aveugle comme une taupe, nebo spíše myope comme une taupe. Jak jsme totiž již zmínili, krtek není zcela slepý, ikdyž je pravda, že jeho zrak je velice slabý. Zde se ještě nejedná o metaforu, ale přirovnání. Pokud přiřadíme sémy /žijící pod zemí, ve tmě/ k člověku a nebudeme je chápat v základním, ale přeneseném významu, pak už význam slova tvoříme pomocí metafory. Aferentní sém pro člověka přirovnaného ke krtkovi je /samota/. Člověk

osamocený, protože zůstává doma, žije daleko od pohledů ostatních.

Slovník francouzského argotu uvádí, že se jedná o opovrhující výraz pro milenku pasáka. Což má zřejmě spojitost s tím, že tyto ženy, stejně jako prostitutky, byly zavřeny v nevěstinci (jako v nějaké kopce, v podzemí). Dnes je tento termín v argotu rozšířen (stejně jako u předchozího příkladu) a označuje jakoukoli dívku, neboť specifické sémý rozlišující jednotlivé výrazy od druhého byly setřeny.

Une souris, une taupe, tout ça c'est pareil pour une fille, une meuf, qoui.

CTT

Belette: petit mammifère carnivore au corps long, au pelage fauve (malý masožravý savec s dlouhým tělem a plavou srstí). Stejně jako u předchozích výrazů je dívka pojmenována jménem malého savce.

Cette belette, c'est vraiment mon type.

CTT

Gazelle: mammifère ruminant d'Afrique et d'Asie, de la famille des antilopes, à cornes en forme de lyre, à longues pattes fines, remarquable par sa grâce et la rapidité de sa course (africký a asijský přežvýkavý savec s rohy lyrovitého tvaru, dlouhými tenkými nohami, pozoruhodný svou ladností a rychlým během). V této metafoře se nejedná jenom o dívku, ale přímo o vysokou štíhlou dívku a ještě navíc půvabnou. Tato metafora se odvolává na inherentní sémý lexému gazela /dlouhé tenké nohy/ a /ladnost/ a aferentní sémý nového pojmenování jsou tedy /vysoká, štíhlá, půvabná dívka/. Tento výraz může označovat také někoho, kdo umí velmi rychle běhat. Podobnost mezi těmito dvěma sémými spočívá na sému /rychlý běh/.

Depuis que j'ai gagné les interclasses de 400m, on m'appelle la gazelle.

CPF

➤ Vysoká dívka (osoba) : girafe (CPF)

Girafe: grand mammifère d'Afrique qui se distingue surtout par son long cou et sa robe tachetée (velký africký savec s dlouhým krkem a skvrnitou srstí).

Metafora uskutečněná díky sému /vysoký/. Na základě podobnosti s tímto zvířetem v sobě nové pojmenování obsahuje sém /štihlosti/. Jedná se tedy o štíhlou, vysokou osobu.

Le prof de français, c'est une girafe, quand il entre en classe, il se cogne à la porte.

CPF

- **Krásná dívka** : *princesse* (UAJ), *bombe* (CTT, CPF, DDZ, UAJ) *canon* (i *pro kluka*) (CTT, DDZ, UAJ), *Mururoa* (CTT)

Princesse: fille ou femme de prince (dcera nebo žena prince). Metaforické pojmenování motivované pojmenováními pohádkových bytostí, v tomto případě princezny. Princezny bývají krásné, proto je k nim krásná, jemná dívka přirovnávána. Podrobnějším rozbořem bychom mohli objevit i jiné vlastnosti než-li krásu. Princezny mívají všechno a v přeneseném významu by pak dívky takto označované mohly být proto velmi náročné. Dalším aferentním sémem účastnícím se této metaforické přeměny by mohla být /hrdost/.

Bombe: appareil explosif (výbušnina). Když bomba vybuchne, je to něco obrovského, udělá blesk, který člověka úplně oslní. Krásná dívka, na základě tohoto metaforického pojmenování, také září, oslní člověka tak, že pak ještě chvíli neví, co se děje. Tento lexém v přeneseném aferentním významu popisuje dívku, ze které něco vyzařuje, je překrásná. Používá se i výzár „bombax“, utvořený pomocí přípony -ax.

Ces meufs-là, c'est des bombes, t'peux pas savoir.

CTT

Synonymním metaforicky utvořeným argotickým výrazem je „canon“, který vznikl na stejném principu jako předchozí příklad. Mohli bychom rozvést a rozšířit aferentní význam o sémy /respekt/ a /zbraň/. Krásná dívka, stejně jako zbraně, také vzbuzuje respekt, krása je její zbraní.

La meuf que j'ai rencontrée sur le chat, elle est vraiment canon.

DDZ

Synonymní řadu uzavřeme pojmem „mururoa“.

Mururoa: atoll en Polynésie français, centre d'essais nucléaires de la bombe atomique (atol ležící ve Francouzské Polynésii, centrum pokusů jaderných výbuchů atomových bomb). Přestože jsou pojmy „bombe, canon, mururoa“ synonymní, mohou se trochu stupňovat a tento poslední výraz má přeci jen největší sílu, vyjadřuje další, vyšší stupeň krásy než přechází dva.

Une go comm'ça, c'est pas une bombe, c'est une Mururoa.

CTT

➤ **Sladká, roztomilá dívka : crème (LDC)**

Crème: dessert réalisé à partir de lait, de sucre, et d'oeufs (dezert z mléka, cukru a vajec). Existuje spousta druhů krémů, vanilkový, čokoládový, jahodový..., podstatné je, že je více méně sladký (ať už se jedná o jakýkoli druh krému). Je také možné, že tato metafora byla utvořena od dalšího významu slova crème, znamenající likér. Likéry jsou vyrobeny z ovoce, tudíž bývají také sladké (například malinový likér). Ať už je to tak či onak, důležitý je inherentní sém /sladký/, který se objevuje i v nově vzniklém významu. Pokud je dívka sladká, bývá také jemná, okouzlující, rozkošná, roztomilá... Aferentní význam tedy obsahuje všechny tyto zmíněné vlastnosti.

Sa copine est une crème, il dit que c'est la femme de sa vie.

LDC

➤ **Ošklivý člověk : cratère (CPF, DDZ)**

Cratère: depression naturelle des sommets de volcans ou dus aux chutes de météorites (přírodní prohlubeň na vrcholcích sopek nebo prohlubeň zapříčiněná dopadem meteoritů). Metafora založená na základě podobnosti. Tak jako je kráter způsobený například dopadem meteoritu, krátery na obličeji (hluboké jizvy) mohou být následkem akné. Tyto jizvy jsou tedy připodobňovány ke kráteru. Pokud má někdo takto zjizvený, či jinak zdeformovaný obličej (či jinou část těla),

obvykle není považován za vzhledově krásného, a tak vlastnost /nehezký/ je aferentní sém nově utvořeného významu. Na základě metaforické přeměny se krátery označují určité deformace na lidském těle. Ovšem pro označení osoby jako celku, si již musíme uvědomit, že se nejedná o metaforu, ale synekdochu, označující část za celek.

Le nouveau prof de maths t'as vu sa gueule, c'est un cratère.

CPF

- **Škaredá, ošklivá holka** : cadavre (DDZ, UAJ), thon (DDZ, UAJ), poisson-chat (UAJ)

Cadavre: corps d'homme ou d'animal mort (lidské nebo zvířecí mrtvé tělo). Metafora založená na vnější podobnosti. Mrtvé tělo bývá bledé, studené, zkrátka nehezké. Sém /mrtvý/ by také mohl vystupovat v popředí metaforického procesu, a pak by se jednalo o dívku /mdlou/, dívku bez života.

Sophie, tu la connais? Laisse tomber, c'est un cadavre.

DDZ

Thon: grand poisson marin comestible, vivant dans la Méditerranée et l'Atlantique, au long corps fusiforme bleu acier et argent (velká mořská jedlá ryba žijící ve Středozezemním moři a Atlantském oceáně, která má dlouhé modré metalické a stříbrné vřetenovité tělo). Proč zrovna označení tuňák pro nehezkou dívku nám zpočátku nebylo zcela zřejmé. Po podrobném rozboru se nám již zdá pojmenování jasnější. Záleží na pohledu každého jedince, ale nemyslíme, že by tuňák patřil mezi nejošklivější ryby. Zrovna tak by to mohla být kterákoli jiná podobná ryba. Na druhou stranu je zase pravda, že existuje spousta ryb, které lidé považují za krásnější (menší, barevnější, žijící například v korálových útesech...). Uvedené pojmenování bude mít spojitost nejspíš s tím, že tato mořská ryba žije ve Středozezemním moři, které obklopuje jižní část Francie a v Atlantském oceáně obklopující celé západní pobřeží. Dalším podstatným bodem je fakt, že tuňák patří mezi nejlovenější druhy ryb, tudíž i její název je velice známý. Tyto dva body (výskyt a francouzská znalost této ryby) napomáhají pochopení, proč zrovna

tuňák je nejčastějším pojmenováním ošklivé dívky. Zaměříme se na jednotlivé sémý důležité pro tuto metaforu: / velké (robusní), vřetenovité tělo/. Pokud si tyto vlastnosti představíme u dívky, je zřejmé, že dívka nebude krásná, ale spíše ošklivá. Dalším specifikem je mužský rod této ryby. Žena, která je pojmenovaná jménem mužského rodu, nemá příliš ženský vzhled, je spíše podobná muži, což potlačuje ženskou krásu. Tím u tohoto pojmenování vzniká nový aferentní sém /mužskosti/, ošklivost u dívky, která nemá moc ženských rysů. Nejedná se tedy pouze o ošklivost, ale přímo o neženskou ošklivost.

Je reviens de la piscine, question gonzesses, y' avais qu' de thons.

DDZ

Poisson-chat: poisson à longs barbillons (ryba s dlouhými fousy). Zde hraje základní roli mužský rod této ryby a další sém /dlouhé fousy/. Fousy evokují mužský popis, který když je přirovnán k ženě, podtrhuje a zvýrazňuje její ošklivost.

➤ **Ošklivá dívka a ještě navíc tlustá : baleine (UAJ), cachalot (UAJ)**

Baleine: le plus grand des mammifère (jeden z největších vodních savců). Jelikož velryba patří mezi největší savce, tak se v metaforickém pojmenování už nejedná jen o dívku ošklivou, ale také tlustou.

Cachalot: mammifère de grande taille, à tête énorme (veliký vodní savec, výjimečný svou obrovskou hlavou). Stejný případ jako v předchozím příkladě. Metafora založená na vnější podobnosti. Jedná se o ošklivou a tlustou dívku.

➤ **Tlustá dívka (i kluk) : boule (boulette) (CPF, CTT, LDC, DDZ)**

Boule: objet en forme de sphère (kulatý předmět). Metafora založená na základě jasné vnější podobnosti. Tlustá dívka vypadá jako „koule“. Tento výraz označuje také pozadí, které je opět přirovnáváno k něčemu kulatému díky svému vzhledu. Nově utvořený sémém se v tomto případě může rozšířit o aferentní sémý /pevný/ a /hezký/, neboť když má někdo pevné kulaté hýždě, jsou považovány za hezké.

*Hier, j'étais dans l'ascenseur avec deux boulettes, je pouvais plus respirer.
T'as vu sa boule, elle est bonne!*

CPF

➤ **Zlá dívka : diablesse (CPF), sorcière (CPF)**

Diabliesse: diable se sexe féminin (d'ábel ženského pohlaví). D'ábel je symbolem zla, a tak podobnost mezi oběma sémémy spočívá na sému /zlý/.

Ma soeur m'a baissé le pantalon devant mes copains, c'est une diablesse.

CPF

Sorcière: personne que l'on croit en liaison avec le diable et qui peut opérer des maléfices (osoba, o které věříme že je ve spojení s d'áblem a která může uhranout). Také čarodejnice škodí lidem. Aferentní význam tohoto termínu označuje dívku, která je zlá, ostatním škodí, snaží se je ponížit.

➤ **Velké poprsí: airbags (CTT, UAJ) rovers (CTT, UAJ), ananas (CTT), melons (UAJ), pastèques (UAJ)**

Airbags: coussin gonfable, dispositif de sécurité utilisé dans les véhicules (nafukovací polštář sloužící k zajištění bezpečnosti v autech). Tento nafukovací polštář je velký, kulatý a hebký, což jsou vlastnosti, které vystupují do popředí při tvoření metaforického vyjádření. Navíc se význam těchto vlastností znásobuje, přisuzuje se jim daleko větší význam. Tyto aferentní sémy vytvářejí nový sémém, který má mnohem větší expresivitu, než kdybychom použili vyjádření: Ta dívka má velká prsa. Ba co více, nemíní se tím jen velká prsa, ale přímo obrovská. Sém velký se zde tedy zvýrazňuje, stupňuje a příkládá se mu jiná důležitost, oproti základnímu významu slova airbag, kde je nejdůležitějším rysem zajištění bezpečnosti. U metaforického vyjádření velkého poprsí může být však sém velikosti potlačen a výrazy pak znázorňují poprsí jako takové. Ukazuje to následující příklad, v kterém již airbasy nemají význam bujných ňader, ale pouze ňader.

Cette meuf, elle est tellement maigre, elle n'a pas d'airbags, qu'on peut la faxer.

CTT

Rovers: fonetická deformace podstatného jména roberts. Roberts je značka kojenecké láhve. Toto pojmenování vzniklo nejprve na základě metonymie, kdy značka označuje výrobek. Následně pak již pomocí metafory na základě podobnosti vzhledu a funkce sací láhve a prsou kojící matky. Sém /kojící matky/ je setřen a jedná se o poprsí jako takové.

Airbags, rovers, tout ça c'est la mêm'chose.

CTT

Dalším metaforickým příkladem vyjadřující velké poprsí jsou melouny „les melons“ nebo „les pastèques“.

Melon: fruit, arrondi ou ovoïde, à chair orangée ou jaune, sucre et parfumée, originaire d'Asie occidentale (cukrový meloun-sladký a aromatický kulatý nebo vajíčkovitý plod s oranžovou nebo žlutou dužinou).

Pastèque: gros fruit gorgé d'eau à la pulpe rouge (vodní meloun- velký plod s vodnatou červenou dužinou).

Zde je opět důležitý sém velikosti a kulatosti, vlastnosti připomínající ňadra. V České republice se jedí spíše vodní melouny a navíc oběma melounům se říká zkráceně pouze meloun. Kdežto ve Francii, kde existují zcela odlišné názvy pro tyto typy melounů, bychom mohli uvažovat o tom, že použití těchto metafor bude mírně odstupňované. Obě pojmenovávají velká prsa, ale jelikož „pastèque“ má větší velikost než „melon“, tak by se dalo předpokládat, že v některých případech by tato metaforická pojmenování mohla zaznamenávat i tento rozdíl.

Ananas: gros fruit à pulpe sucre et savoureuse, de forme conique, de couleur jaune orangée, d'origine de l'Amérique tropicale (velké sladké a šťavnaté ovoce kuželovitého tvaru pocházející z tropických částí Ameriky).

Další termín běžně užívaný v argotu francouzského jazyka, který opět vznikl na základě podobnosti tvaru zmíněných výrazů.

Pour les seins, la poitrine d'une femme, tu peux employer ananas, surtout quand ils sont assez gros.

CTT

Jedná se tedy o pojmenování části lidského těla motivovaná pojmenováními podobných předmětů, v našich konkrétních případech především

různých druhů plodů.

- **(Hubená) dívka bez poprsí, s malým poprsím** : planche à pain, à repasser, de surf (UAJ), findus (CTT), fax (CTT), carte bleue (CTT), skeud (CTT)

Planche à pain: est une longue pièce plat peu épaisse, en bois ou en plastique dur (dlouhý, plochý, málo široký dřevěný nebo plastový předmět – prkénko).

Planche à repasser: surface plate montée sur pied servant à repasser le linge (rovná plocha-prkno, určené k žehlení prádla).

Planche de surf: objet long qui glisse sur l'eau (dlouhý předmět - prkno, které plave na vodě a je určené pro jízdu na vlnách).

U všech těchto výrazů jsou pro vytvoření naší metafory důležité sém /plochý/ a /rovný/. Dívka, o které řekneme, že je rovná či plochá, je plochá proto, protože poprsí nemá, nebo spíše má, ale velmi malé.

Tato metafora nemusí představovat pouze dívku s malým poprsím, ale zároveň dívku velmi hubenou, možná až příliš hubenou (u které se malé poprsí nevyklučuje). Podstatnou roli tedy hraje i sém /málo široký/ neboli /tenký, hubený/.

Dalšími metaforickými pojmenováními **příliš hubené dívky bez poprsí** jsou termíny findus, fax, carte bleue, skued.

Findus: marque de produits surgelés (značka mražených potravin). V našem konkrétním případě se jedná o mraženou obalovanou rybu Findus. Nejprve zmíníme, že označení findus, a to v podstatě pro jakoukoli rybu zpracovanou společností Findus, bylo utvořeno na základě vnitřní souvislosti, vztahem mezi společností (autorem) a jejími výrobky. Jedná se tedy o metonymii, na rozdíl od argotického pojmenování, které bylo utvořeno metaforou, na základě vnější podobnosti. Dívka je přirovnávána k takové rybě, která je tenká, plochá a v podstatě nemá žádný tvar (tvar ryby).

Fax: une télécopie, télécopier (fax).

Dívka je tak hubená, nemá prsa, žádný tvar postavy, že by se mohla dát i

odfaxovat jako fax, ke kterému je přirovnávána.

Carte bleue: objet plat, en plastique, muni d'une puce qui permet le paiement d'achats et les retraits d'espèces aux distributeurs de billets (tenký předmět z plastu vybavený čipem, umožňující bezhotovostní platbu a výběr hotovosti z bankomatu).

Metaforické pojmenování potlačuje všechny sémý dané předmětu, kromě jednoho a tím je tenkost.

C'est une vraie carte bleue. C'est un fax. C'est une findus.

CTT

Skeud: toto slova bylo utvořeno verlanizací slova disque (disk-diskØ –skØdi-skœd).

Disque: plaque mince circulaire contenant un enregistrement sonore ou visuel (kruhová tenká destička obsahující zvukové nebo vizuální nahrávky).

I v tomto posledním příkladě jde o přirovnání dívky k předmětu díky tenkému vzhledu.

C'est un skeud, c'te meuf.

CTT

➤ **Hubená dívka: bâton (CPF)**

Bâton: morceau de bois assez long qui peut être tenu à la main (dost dlouhý kus dřeva, který můžeme držet v ruce). I zde hraje důležitou roli sém tenký.

Leila, t'as vu comme elle a maigri, elle est devenue bâton, sûrement qu'sa reum elle s'est mise en grève.

CPF

➤ **Trčící vlasy : antennes (CPF)**

Antenne: organe mobile et articulé, situé de chaque côté de la tête des insectes et des crustacés (článkovitý pohyblivý orgán umístěn na obou stranách hlavy hmyzů nebo korýšů). Metafora založená na základě vnější podobnosti tvaru a umístění tykadla a trčících vlasů.

Karima, le matin, elle a des antennes, on dirait qu'elle se brosse jamais les veuches.

CPF

➤ **Špinavý, špatně oblečený člověk : torchon (CPF)**

Torchon: morceau de toile qui sert à diverses tâches ménagères (kus hadru sloužící k různým domácím pracem). Hadr se úklidem zašpiní, je ušmudlaný, nepěkný, ztrácí tvar. Stejně tak špinavé, otrhané oblečení je podobné tomuto hadru na uklízení. Je zde jasná vnější podobnost mezi oběma významy. Aferentní význam tohoto lexému tedy označuje někoho, kdo nosí špinavé oblečení, nedbá na jeho čistotu a nepečuje ani o čistotu těla. Sém /špinavý/, /nepečující o čistotu těla/ může být potlačen a výraz v přeneseném významu pak označuje někoho, jehož oblečení je sice čisté, ale zničené, potrhané, nepěkné.

Pourquoi ton frère est bien habillé et toi t'es un vrai torchon?

CPF

➤ **Lakomec : pince (LDC, DDZ)**

Pince: outil servant à tenir, à serrer ou à saisir (náčiní sloužící k přidržení, stlačování nebo uchopení). Ať už se jedná o pinzetu nebo kleště, důležité je, že tyto předměty něco drží pevně tak, aniž by to mohlo upadnout. Stejně tak lakomec drží pevně své peníze, či jiné věci, o které se nechce dělit.

*Alors cette clope? Sois tu dis ok, voilà tiens! Sois tu dis non, j'suis une pince!
Mais arrête de tourner autour du pot! T'as une cigarette?*

DDZ

➤ **Vězení : collègue (LDC), cage (UAJ), trou (UAJ), cabane (DDZ)**

Collège: établissement d'enseignement secondaire (škola, v České republice odpovídá této škole druhý stupeň základních škol, nebo první čtyři roky víceletých gymnázií). Zde nás napadá nejedno vysvětlení, proč se vězení nazývá

školou. Je možné, že vězni se za mřížemi nudí, sedí a jen tak koukají stejně jako žáci, kteří zrovna nedávají pozor či je škola vůbec nebaví. Přesto tam musí být, protože školní docházka na tomto typu škol je povinná, jako je povinný trest pro odsouzené vězně. Nebo jim přišla škola tvrdá, náročná či dlouhá (čas jim utíkal pomalu) stejně jako u odpykávání trestu. Další vysvětlení, které nás napadá, má spojitost s tím, že i ve vězení se odsouzení mohou něčemu přiučit, nebo se naučí něco zcela nového. Například „zkušení lupiči“ mohou dávat rady „drobným zlodějčkářům“. Aferentními sémami podtrhující tyto metafory jsou v prvním případě /nuda, nezájem/ v druhém /náročnost, pomalé utíkání času/ a ve třetím /získávání nových poznatků/.

Après huit mois fermes pour cambriolage, mon cousin est sorti du collège.

LDC

Cage: espace grillagé ou fermé par des barreaux, dans lequel sont placés des animaux vivants (zamřížovaný prostor do kterého se zavírají živá zvířata). Když pomíneme, že již v historii se do klecí zavírali lidé, převážně otroci, vidíme jasnou analogii mezi oběma předměty. Do klece můžeme zavřít například ptáčka jako vězně do cely. Klec má jakési vstupní dvířka, která jsou po vložení daného zvířete zavřena, aby nemohlo utéci, uletět. Stejně jako je ve své cele zavřen vězeň.

Trou: cavité naturelle ou artificielle dans le sol ou toute autre surface (přírodní nebo uměle udělaná jamka, vyhloubenina v půdě nebo na jakémkoli jiném povrchu). Pro tuto metaforu je důležitý sém /tmavý/, protože vězeň je ve své cele jako v díře, jako v nějaké kopci, kde není dostatek světla.

Cabane: petite construction simple, généralement en bois (malá, obvykle dřevěná, jednoduchá stavba). V tomto příkladě vidíme spojitost jak s velikostí, tak jednoduchostí chatrče a vězeňské cely.

Il est en cabane.

DDZ

➤ **Policista : arnouch (CTT), poulet (CPF, UAJ, DDZ)**

Arnouch: slovo arabského původu znamenající had. Metafora založená na faktu, že policista syčí jako had. Had sice syčí, lidé se ho bojí, ale pokud nemusí, nekouše. Ve skutečnosti se toto zvíře člověka bojí mnohem víc, než on jeho. Hadí vlastnosti tedy stály u vzniku tohoto metaforického pojmenování.

Les arnouchs sont pas bien vus dans les técis, on les aime pas.

CTT

Poulet: jeune poule ou jeune coq (mladá slepice nebo kohout). Jako možnost vytvoření této metafory vidíme v chování, denní činnosti srovnávajícího a srovnávaného výrazu. Kuřata chodí po dvorku sem a tam, jako policisté pochůzkáři ve svém vymezeném rajonu, který kontrolují. Dále také policisté postupně sbírají určité informace, stejně jako kuřata postupně zobají svá zrna.

Quand j'ai dit à mon reup qu'les poulets i z avaient arrêté mon cousin, i m'a regardé et i m'a dit: „Les poulets? Qu'est-ce que c'est les poulets? T'es folle ou qoui?“.

CPF

➤ **Policejní vůz : boîte de 6 (LDC)**

Boîte de 6 : krabice pro šest pojmenovává policejní vůz, zásahovku. Policisté na výjezdy používali šesti místné dodávky. Již jsme uvedli, že policisté se nazývají kuřata. Krabice se šesti kuřaty v nás vyvolává představu boxu se šesti kuřecími křídýlky, který je k dostání ve fast-foodech. Metafora tedy vznikla na základě přirovnání tohoto boxu k policejnímu vozu.

J'étais tranquillement en train de manger et une boîte de 6 est arrivée.avec tous ces gyrophares, j'ai cru qu'ils venaient chercher Jacques Mersine.

LDC

➤ **Pokrytec : double-face (LDC)**

face: visage (obličej) Přirovnání dvou tváří k pokrytci je zcela jasné. Pokrytci se přetvařují, něco říkají a něco jiného si myslí. Proto se jedná o člověka dvou tváří.

➤ **Kamarád** : poteau (poto, pote) (DDZ, LDC, UAJ), sauce (LDC)

Poteau: longue pièce de bois, de métal ou de béton plantée verticalement dans le sol pour supporter divers éléments (dlouhý dřevěný, kovový, betonový sloup zasazený vertikálně do půdy sloužící jako podpěra). Inherentní sém sloupu /podpěra/ je důležitý pro vytvoření nového významu. V přeneseném významu se tedy jedná o osobu, o kterou se můžeme opřít. Aferentní význam metaforického pojmenování označuje kamaráda, na kterého je spolehnutí, vždy s ním můžeme počítat.

Pierrot, mon gosse, mon frangin, mon poteau.

DDZ

Sauce: accompagnement liquide de certains mets (tekutá příloha podávaná k různým jídlům). Existuje spousta typů omáček, stejně jako spousta různých typů lidí. Stejně tak jako má každý rád určitý druh omáčky, každému vyhovuje i určitý typ lidí. Metafora je tedy zřejmá na základě tohoto srovnání. V množném čísle pak tento výraz označuje badnu, skupinu kamarádů.

Viens avec tes sauces pour le bowling de ce soir.

LDC

➤ **Rodiče** : matons (LDC)

Maton: gardien de prison (bachař). Tento již argotický výraz v přeneseném významu označuje rodiče. Vězenský dozorce hlídá vězně, rodiče hlídají své děti. Společný rys, jehož základ umožňuje vznik tohoto metaforického pojmenování. Mohli bychom tuto metaforu dále rozvést, například že rodiče označovaní tímto termínem jsou přísnější, děti hlídají až příliš, jsou náročnější... Mladí na předměstí však označují tímto výrazem rodiče obecně.

Je vais faire les courses avec les maton.

LDC

➤ **Domácí vězení : alcatraz (LDC), cellule (LDC)**

Alcatraz: pélican américain (americký pelikán), podle něhož byl pojmenován ostrov Alcatraz, na kterém byla federální věznice. Metaforické spojení věznice a domácího vězení je zřejmé, neboť vězení je místo, kam je člověk zavřen, je-li odsouzen ze spáchání nějakého trestního činu, vykonává trest odnětí svobody. Je pod přísným dohledem, a tak z vězení člověk nemůže obvykle uprchnout (především z opevněného ostrova Alkatraz to bylo téměř nemožné). Pokud mladí dostanou domácí vězení, také to není bezdůvodně (stačí když byli neposlušní, nesplnili své povinnosti...), nesmí chodit ven, musí zůstat doma. Nový sémém toho pojmenování obsahuje sémy /neposlušnost, potrestání, zákaz vycházek/.

Někdy se ale může stát, že dotyčný člověk nic neprovede, en se může zdát, že jsou na něj jeho rodiče přísnější, a proto nikam nesmí. V očích ostatních pak mají málo osobní svobody. Nejvýstižnější aferentní sém této metafory je tedy /malá svodoba/.

Cette fille, c'est une alcatraz.

LDC

Cellule: petite pièce individuelle de prisonnier (malá samostatná místnost určená pro vězně, cela). Cela je přirovnávána k pokoji a stejně jako v předchozím příkladě je tato metafora chápána lidmi z předměstí jako domácí vězení. Za nějaké určité nepatřičné jednání je dotyčný člověk zavřen ve svém pokoji, musí být doma, jako vězeň ve své cele za spáchaný trestný čin.

➤ **Špatný auto, kraksna : poubelle (DDZ, UAJ)**

Poubelle: récipient pour les ordures ménagères (kontejner na domácí odpadky). Dříve bývaly popelnice plechové, potlučené, témeř na rozpadnutí. Také kraksny mají tyto vlastnosti, jsou v dezolátním stavu, svůj úkol vozidla téměř splnily a brzy doslouží.

Sabrina, elle veut plus sortir avec moi, elle a dit que je roulais avec une poubelle.

DDZ

➤ Velké auto : vago (wagon) (DDZ, CTT, UAJ)

Wagon: véhicule destiné au transport des marchandises et des animaux, pour le transport des personnes le terme officiel est voiture (vůz určený pro zboží a zvířata, oficiální název pro přepravu osob je ve francouzském jazyce „voiture“). Metafora je zde založená na porovnání velikosti. Vagón je veliký vůz, aferetní význam nově utvořeného pojmenování tedy označuje /velké auto/.

Dans ma superbe vago à crédit.

DDZ

➤ Peníze : blé (DDZ, CTT), fric (DDZ, CPF, CTT), les ronds (DDZ)

Blé: céréale qui produit le grain dont on tire la farine pour faire le pain (obilnina z jejíchž zrn se vyrábí mouka, která pak slouží při výrobě chleba). Zrna pšenice jsou kulatá, žlutá připomínající mince. Vydělávat peníze se pak označuje termínem „faire du blé“.

Une mère qui ne reçoit rien de son mari, que des gifles, qui galère à faire du ménage pour se faire du blé.

CTT

Spousta argotických termínů označujících peníze jsou slova odvolávající se na potravu. Například i pojem fric, utvořený apokopou slova fricot, neboli jídlo. Peníze jsou tedy s potravou spojeny, jak říká i známé metonymické (přesněji se jedná o synekdochu) vyjádření „gagner un pain, gagner un bifteck“.

Le monde est plein de bombes qui creuseront nos tombes, maintenant tu sais à quoi sert le fric, qui à lui seul pourrait stopper la famine en Afrique.

DDZ

Un rond: objet de forme ronde (kulatý předmět). Metafora založená na podobnosti tvaru. Peníze, mince jsou také kulaté.

➤ Černoch, který chce být integrován do „bílé společnosti“ : bounty (CTT, DDZ)

Bounty: la barre chocolatée composé de noix de coco et entourée de chocolat

(čokoládová tyčinka s kokosovou náplní). Název této tyčinky označuje černéh muže, který se chová jako bílý. Dává přednost kultuře bílých před svou vlastní. Metafora je zřejmá podle vzhledu této sladkosti, černý z venku, bílý uvnitř. Tento výraz má větší expresivitu, než kdybychom řekli: chce být jako bílí. Zdůrazňuje, že chce být jako bílé obyvatelstvo za každou cenu.

Méfiez-vous du bounty qui pense exactement comme l'homme blanc raciste moyen.

CTT

- **„Bílí“ Francouzi : fromage blanc, pot de yaourt (CTT)**

Oba tyto metaforické výrazy byly utvořeny na základě bílé barvy, což je hlavní sém účastníci se této přeměny.

Fromage blanc, ça veut dire français, français de souche, les céfrans en quelque sorte.

CTT

- **Prezervativ : cagoule (CTT), capuche (CTT), capuchon (CTT), passeport (CPF) , gumschwi (CTT)**

Cagoule: capuche disposant d'une ouverture pour les yeux (kukla, kapuce, porývka hlavy odhalující pouze oči). Metaforické pojmenování je vytvořeno na základě podobnosti navlékání si kapuci, kukly na hlavu a prezervativu na pánské přirození. Stejně tak jako synonymní výrazy capuche, capuchon.

T'as pensé à mettre une cagoule?

CTT

Passeport: pièce d'identité permettant de voyager à l'étranger (průkaz totožnosti dovolující cestování do ciziny). Prezervativ umožňuje bezpečný pohlavní styk. Je přirovnáván k cestovnímu pasu, neboť může být vnímán jako jakési povolení pro sexuální svobodu, tak jako pas povoluje vycestování ze země. Člověk se pak nemusí bát, že se např. nakazí nějakou pohlavně přenosnou nemocí.

Élodie, elle m'a demandé un passeport parce que ce soir, elle et son mec, euh...

CPF

Gumschwi: verlan od anglického výrazu chewing-gum. Metafora založená za

základě podobnosti elastické hmoty žvýkačky a prezervativu.

T'as pris tes gumschwi...

CTT

➤ **Prosklená kancelář : aquarium (DDZ)**

Aquarium : réservoir transparent dans lequel on élève des poissons et des plantes aquatiques (průhledná nádržka, kde se chovají ryby a pěstují vodní rostliny). Metafora založená na vnější podobnosti obou předmětu. Z původního významu si nový zachovává sém /průhledný, skleněný/. Tak jako můžeme sledovat ryby v akváriu, tak může šéf (či kdokoli jiný) sledovat zaměstnance při práci v této prosklené kanceláři.

C'est qui la super meuf dans l'aquarium? C'est la nouvelle commerciale.

DDZ

➤ **Podtrh : balayette (CPF)**

Balayette: petit balai (košťátko). Košťátko je zde připodobňováno k chodidlu jak svým vzhledem, velikostí, tak funkcí. Při nastavení nějaké překážky (nohy, košťátka) do cesty dotyčný zakopne či spadne. Jako bychom jeho nohu podmetli a tím podtrhli.

J'ai fait une balayette à Sabrina, elle est tombée.

CPF

➤ **Silná střela na basketbalový koš : brique (CPF)**

Brique: élément de construction à base d'argile cuite (stavební prvek vyrobený vypálením hlíny). Jedná se o tak prudkou, silnou a možná i nebezpečnou střelu, jako bychom na hřišti hodili cihlou. Sém /těžký/ hraje hlavní roli u této přeměny. Přenesený význam pak obsahuje inherentní sém /prudký, silný/, protože těžším předmětem způsobíme větší ránu.

Djamel il est ouf, i met que des briques.

CPF

- **Složitá situace, problém, potíže** : galère (LDC, CTT, CPF, DDZ), ghetto (LDC)

Galère: ancien navire de guerre à rames et à voiles (bývalá válečná loď s vesly a plachtami). Na těchto lodích veslovali odsouzení, kteří byli k této těžké práci nuceni. V přeneseném významu se pak jedná o těžkou, náročnou práci vůbec (i psychicky) a nejenom práci, ale jakoukoliv náročnou, obtížnou životní situaci.

J´ suis en galère.
CPF

Tento výraz se může posunout ještě dál, pokud náročné, komplikované situace přiřadíme k člověku, který je schopen je vyvolávat. Aferentní význam tohoto výrazu obsahuje tuto charakteristiku: /člověk vyvolávající, přitahující složité situace/. Tuto situaci bychom mohli rozšířit ještě o sém /nebezpečný/. Daná situace pak může být buď složitá, choulostivá nebo i nebezpečná.

Ce mec est une vraie galère.
LDC

Dalším aferentním významem tohoto slova je takové utrpení, nepříjemnost, mrzutost, která je vyvolána nudou či nicneděláním. Odtud pak sloveso „galérer“ nemít co dělat, nudit se a trápit se tím.

En été, on reste à la cité à galérer.
CPF

Od stejného kořene slovesa je utvořen i výraz „galérien(ne)“. Pomocí metafory označuje někoho, kdo se stále nudí, neraduje se, zůstává zavřen doma.

Sabrina, c´est une galérienne, elle a pas le droit de descendre, i faut toujours qu´ elle fasse ses devoirs.
CPF

Ghetto: lieu habité par une minorité séparée du reste de la société (místo oddělené od zbytku společnosti obydlené nějakou menšinou). Ghetto označuje tedy místo, část města, kde žijí lidé například stejného náboženského vyznání, z rasových důvodů, určitá etnická, sociální skupina separovaná od většinového obyvatelstva. Mívají různé druhy problémů (přijetí do společnosti, otázka vzdělání, práce, diskriminace, kriminality...). Stručně řečeno, situace v ghettech je složitá.

Aferentní sémy /složitá, napjatá situace/ vyjadřují význam této metafory.

Chez moi c'est ghetto en ce moment.

LDC

➤ **Dvojník : photocopie (CPF)**

Photocopie: reproduction photographique d'un document, le document ainsi obtenu (fotografická reprodukce nějakého dokumentu, dokument takto získaný). Nově získaný dokument je tedy stejný jako původní. Podobnost mezi oběma sémými spočívá na sému /stejný/. Pokud se tento sém trochu oslabí a nelpí na stoprocentní stejnosti, lexém přenesený v aferentním významu pak označuje něco, někoho /podobného/.

*Radia et Salima, c'est des photocopies, l'autre jour je dis: „Salut Salima“.
C'était Radia.*

CPF

➤ **Informace o nějaké osobě, sloužící k jejímu ponížení : dossier (LDC, DDZ)**

Dossier: ensemble des documents concernant un sujet, une personne (souhrn dokumentů týkající se nějakého tématu, nějaké osoby). Aferentní stejně jako inherentní význam slova vyjadřuje informace o nějaké osobě. Ty však nejsou shromážděné v deskách (ve francouzštině označovaných stejným slovem jako samotný souhrn informací – dossier). Dochází zde tedy jednak k sémické ztrátě, tak k vytvoření nového aferentního sému, kterým je /ponížení/, k němuž dané informace slouží.

Ta meuf, c'est mon ex, j'ai des gros dossier sur elle.

LDC

➤ **(Být) mimo mísu : être dans le cosmos (CPF)**

Cosmos: univers, espace intersidéral (vesmír, mezihvězdný prostor). Člověk, který je mimo, neví co se děje, jak se chovat, jednat... Jakoby se k němu v některých

konkrétních situacích nedostávaly žádné potřebné informace, jakoby ani nebyl na této zemi, ale někde strašně daleko, někde ve vesmíru. Sém /vzdálený/ je důležitý pro utvoření této metafory. Dotyčnému je realita vzdálena tak jako samotný vesmír. Z toho vyplývá i další aferentní význam tohoto pojmenování – snění, které s prvním výzmem souvisí.

Ta mère elle met une cassette de rap, elle danse valse, elle est dans le cosmos.

CPF

➤ **(Být) osamocený** : être en chien (LDC)

chien: mammifère à odorat développé, rapide à la course, dont l'homme s'est fait un compagnon de vie, de loisirs ou de travail (savec s vyvinutým čichem, rychlý v běhu, z kterého si člověk udělal svého přítele pro volný čas nebo práci). Je známé rčení „psí život“ označující těžký život. Toto rčení již v naší době ztratilo uvedený význam, neboť majitelé psů se jim věnují s velkou péčí, je to přítel člověka, jak uvádí i definice slova. Jsou ale končiny, například francouzský ostrov Reunion, kde jsme viděli neuvěřitelné množství opuštěných, potulujících se psů v zuboženém stavu. Byli opuštěni, odkázáni sami na sebe. Když je někdo sám, je /opuštěný/, což je aferentní sém tohoto pojmenování.

Je suis en chien, mes potes sont en vacances, je m'ennuie.

LDC

4.2.1.2 Přídavná jména

➤ **Opilý**: fracassé (CTT, DDZ)

Fracassé: cassé, brisé (rozbitý, zničený). Pokud je člověk opilý, nefunguje správně například jeho motorika (motá se), jeho zrak (vidí dvojité) atd. Dalo by se tedy říci, že je zničený, rozbitý. Aferentní význam metaforického pojmenování se obohacuje o sém /po požití alkoholu/.

Tu bois leur JB ou leur gin. Là tu trouves toujours des meufs pour venir. C'est

trop cool. Tu finis fracassé dans une chambre avec une meuf.
CTT

➤ **Vynikající, báječný** : être kiffant (être le kiff) (CTT)

kiff: mélange de tabac et de cannabis (směs tabáku a marihuany). Člověk kouřící marihuanu má v první fázi lepší náladu, cítí pocit uvolnění, vše mu přijde veselé, skvělé... Na základě tohoto významu daného výrazu vzniklo metaforické pojmenování „c'est kiffant“ to je skělé, ohromující, báječné jako konstatování jakékoli skvělé situace (ne již pouze po požití drogy). Existuje i sloveso „kiffer“ (CTT, CPF, DDZ, LDC) vyjadřující mít něco, někoho rád, zbožňovat.

J'kiffe le frère de Rachida, il est super mignon.
CPF

➤ **Lajdačit, nemít chuť něco (u)dělat** : être moelleux (LDC)

Moelleux: caractère moelleux (změkčilá povaha). Člověk s touto povahou je jemný, měkký, slabý. Dalo by se říci že i neenergický. A pokud tedy nemá dostatek energie, nemá sílu ani náladu nic dělat, tak se poflakuje. Podstatný aferentní sém této metafory tedy vyjadřuje /lenost,nechuť něco dělat/.

J'suis trop moelleux.
LDC

➤ **Šílený** : déjanté (CTT, DDZ)

Déjanté: un pneumatique extrait de sa jante (pneumatika vytržená ze své obruče). Pokud jede řidič jako šílený a v zatáčce jede smykem, může se stát, že pneumatika vyskočí z obruče. Auto pak již není schopno jízdy, je porušena soudržnost pneumatiky s vozovkou, kolo nesplňuje potřebnou normu, neboť po ráfku je jízda nemožná. Metafora je založena na následujících sémach: /nesoudržnost (nesouvislost)/, /proti normě/, /nemožný/. Přenesený význam pak označuje člověka, který se nechová podle jistých zvyklostí a norem chování, vybočuje, v jeho jednání nenacházíme souvislosti, je šílený, chová se nemožně, bláznivě.

Complètement déjantée la meuf sur la piste de dance!

DDZ

➤ **Krásný : frais (LDC)**

Frais: récemment produit ou récolté (čerstvě vyrobený nebo sklizený). Čerstvá zelenina, ovoce je krásnější než například po týdnu, co ji máme v ledničce. Jasně tedy vyplývá, že co je čerstvé, to je krásné. Sém /krásný/ je základní aferentní sém tohoto metaforického pojmenování.

Hier j'ai croisé une meuf trop fraîche...j'en ai encore des frissons!

LDC

Od zmíněného přídavného jména můžeme utvořit sloveso „se fraîche“ (udělat se krásnou, krásným). Například pokud se necháme čerstvě ostříhat, oživíme svůj účes, budeme vypadat lépe, krásněji.

J vais chez le coiffeur, faut que j'aille me fraîche un peu.

LDC

4.2.1.3 Slovesa

➤ **Shořet : cramer (CPF, DDZ)**

Cramer: brûler légèrement (lehce spálit). Metafora založená na sému /hořet/. Sém /lehce/ se proměňuje na /hodně/ a přenesený význam již nepojmenovává připálení ale úplné ohoření, spálení.

J'ai laissé le gaz ouvert, tout a cramé, c'était mortel.

CPF

Existuje i přídavné jméno cramé (opilý, zfetovaný) (CTT, DDZ) utvořené od tohoto slovesa. Metafora založená na podobnosti stavu ohořelé věci a opilého či zfetovaného člověka. Podobnost mezi oběma sémémy spočívá na sémích /rozpálený/ a /zničený/. Tak jako je hořící věc rozpálená a posléze zničená, tak může být člověk zničený alkoholem či drogou.

Cramé qu'il était, vraiment cramé, t'peux pas savoir!

CTT

➤ **Zabásnout : coffrer (DDZ, UAJ)**

coffrer: pose un coffrage, mettre dans un coffre (obednit, uložit do kufru). Pokud někoho zavřeme do kufru, skříně (mimořadně „placard“ (CTT) je další argotický výraz pro vězení), či jiného uzavřeného prostoru, který se nedá zevnitř otevřít, je to stejné jako ve vězení, nelze uniknout. Jedná se tedy o čin, kdy odsouzeného vsadíme do uzavřeného prostoru, který nelze opustit. Tento popis definuje aferentní význam metaforicky utvořeného výrazu.

J'ai entendu dire que Sami s'était fait coffrer.

DDZ

➤ **Zamilovat se : flasher (DDZ, LDC)**

Flash: lumière brève et très intense (krátké intenzivní světlo). Nějaký člověk či věc může člověka tak oslnit (jako oslňuje blesk), že se do ní okamžitě zamiluje. Aferentní význam tedy vyjadřuje náhlé zamilování se do něčeho, co nás okouzlo, oslnilo (v našich očích zařilo jako oslnivé světlo).

J'ai flashé sur ce jean, maintenant je le trouve naze.

DDZ

Další význam tohoto utvořeného slovesa z anglického pojmu flash znamená v řeči mladých fantazírovat. Pokud někoho oslní světlo natolik, že na chvíli nevidí, je pohlouzněn, neví co se stalo, tak si začne domýšlet co se asi událo, začne fantazírovat.

Arrête de flasher, ça peut pas être moi, j'étais même pas là.

LDC

➤ **Prát se : se mêler (LDC), se traîner (LDC, DDZ)**

Se mêler: s'unir (spojit se). Když si vybavíme jak se dva lidé perou, nebo pro lepší představu přímo skupinovou rvačku, je hned jasné, proč vzniklo zrovna toto metaforické pojmenování. Vypadá to totiž, jako by se propleli, spojili, promíchali. Jsou tak blízko u sebe, že vytvářejí jeden celek.

Hier j'ai été à une soirée, elle a mal tourné, tous les invités se sont mêlés...C'était

du jamais vu.

LDC

Traîner: se déplacer en rampant, avec difficulté (plazit se, obtížně se pohybovat). I Zde je také jasná podobnost s rvačkou. Lidé, kteří se perou se tahají po zemi, plazí se, kvůli možnému zranění a sevření s nepřítelem je i pohyb obtížnější.

Il nous a raconté qu'il était parti à la montagne, qu'il s'était entraîné avec un ours et qu'il l'avait mis K.O.! Un vrai mythe, celui-là.

LDC

➤ **Zbít, uhodit : exploser (CPF, DDZ), bombarder (CPF)**

Exploser: faire explosion (udělat výbuch). Metaforickým procesem za pomoci sémů /uvolnění energie/, /zvýšení teploty a tlaku/ toto sloveso označuje stav člověka, při kterém neumí potlačit své pocity a vybuchne např. vztekem, což může vyvolávat násilné chování. Samotný čin zbití tedy není utvořen pomocí metafory, ale metonymií od přeneseného významu slovesa vybuchnout. Následující děj je označován předcházejícím.

Další možnost vysvětlení nacházíme v poškození, destrukci vybuchuté věci. Zmlácený člověk je také „poškozený“, zraněný. Podobnost mezi oběma sémými by zde spočíval na sému /poškozený/.

Parait que Farid s'est fait exploser par le frère à Kader, à cause d'une embrouille au sujet d'une meuf.

DDZ

Bombarder: attaquer un objectif avec des bombes (atakovat cíl bombami). Sém účastníci se této metaforické přeměny je /atakování cíle/. Než již však bombami, ale pěstí.

Si tu m'touches, j'te bombarde.

CPF

➤ **Nakazit někoho pohlavní nemocí : plomber (CTT, DDZ)**

Plomb: élément métallique (kovový prvek). Metafora založená na podobnosti tvaru oxidací roztaveného olova a bakterie způsobující syfilis. Odtud pak sloveso

„plomber“. Sém /bakterie způsobující syfilis/ je zde rozšířen a jedná se o nakažení jakoukoli pohlavně přenosnou nemocí.

À force se baiser sans capote, tu vas finir par te faire plumber, il suffit d'une fois même.

DDZ

Existuje i přídavné jméno „plombé“ nakažený pohlavně přenosnou nemocí.

Les toxicos plombés, comme on dit ici des sidéens.

CTT

➤ **Zaplatit za někoho : rincer (LDC)**

Rincer: nettoyer un objet à l'eau (vodou vyčistit nějaký předmět). Když něco myjeme, oplachujeme, smýváme něco z něčeho (například zbylé kousky jídla z talíře). Na spláchnutí, očištění je založena tato metafora. Pokud za někoho něco zaplatíme, očistíme ho od dluhu (či zbavíme výdajů, které by dotyčný musel vynaložit), tak jako při čištní nádobí, kdy opláchnutím zbavujeme talíř nečistot.

Aujourd'hui j'ai rincé le grec à mes potes pour fêter mon augmentation. C'est ça, la classe.

LDC

➤ **Vymýšlet si : se faire un film (CPF)**

Se faire un film : Toto slovní spojení popisuje někoho, kdo sám sobě nebo ostatním něco namlouvá, vypráví o sobě nepravdivé, vymyšlené historky. Tak jako film vypráví fiktivní příběhy, daný člověk je vypráví také, „jakoby si dělal svůj vlastní film“. Podobnost mezi oběma sémémy tedy vyjadřuje sém /smyšlený/.

Robert, i's fait des films, i raconte qu'il péta une bagnole et qu'il a roulé à 200 sur l'autoroute, c'te mytho, i sait même pas faire du vélo.

CPF

➤ **Spát : piquer (LDC)**

Piquer: percer quelque chose avec un objet pointu (zapíchnout něco něčím špičatým). Když je člověk například ve škole unavený a chce se mu spát, tak mu

začne padat hlava dopředu. Může se stát, že ji nechá spadnout a „zabodnout“ do stolu, či doma do polštáře. Aferentní význam /spát/ této metafory byl vytvořen za základě tohoto sémému: /únavou zapříčinené „zapíchnutí“ hlavy do nějakého předmětu (stůl, polštář)/.

Pendant le cours de chimie j´me suis mise à piquer, franchement j´en pouvais plus, j´avais trop sommeil.

LDC

Toto pojmenování se nechalo inspirovat metaforou „piquer du nez“, kdy pouze vyměníme hlavu za nos, jinak smysl zůstává stejný. Nos byl zvolen proto, že připomíná nějakou špičatou věc (zmíněnou v definici slova), na obličejí vyčnívá a pokud nám spadne hlava na stůl, nos je první, s kterým přijde do kontaktu.

➤ **Rozejít se, ukončit milostný vztah : casser (CPF)**

Casser: briser (rozbít). Sém účastníci se této přeměny je /rozbít/. Jedná se o rozbítí, zničení vztahu jeho ukončením.

J´ suis dégoûté, ma meuf elle a cassé avec moi.

CPF

➤ **Být otravný, nepříjemný: (člověk i věc) puer (CPF, DDZ)**

puer : sentir très mauvais (smrdět). Pachy působí na psychický a fyzický stav člověka. Metaforické pojmenování vlastností lidí či předmětů je motivováno a založeno na pocitech, které nepříjemný pach vyvolává. Pokud cítíme něco smradlavého, je nám to děsně nepříjemné, protivné, otravuje nás to, dělá se nám zle. Tyto zmíněné pocity se stávají vlastnostmi nějakého předmětu nebo člověka.

Oh non, m´sier, pas encore un livre, on en a lu un déjà, lire, ça pue!

CPF

➤ **Smrdět : fouetter (CPF, CTT, DDZ)**

Fouetter: frapper avec un fouet (švihat bičem). Přenesený význam si z původního

významu ponechává sém /pachu/, který může při švihání vzniknout.

Frédo, il a bu du whisky, hier à la teuf, c´matin quand i s´est réveillé i fouettait de la gueule.

CPF

➤ **Pospíšíť si : accoucher (CPF)**

Accoucher: mettre un enfant au monde (přivést dítě na svět). Podobnost mezi oběma sémými spočívá na sému /rychlý/, neboť narození dítěte probíhá rychle, tak jako člověk rychle jde či jedná, když pospíchá.

Le matin avant l´école, je vais chercher Sandrine, elle est chiante, elle accouche pas.

CPF

➤ **Vnuknout někomu něco do hlavy (zaplavit mysl) : saucer (LDC)**

Saucer: tromper dans la sauce (namočit v omáčce). Jídlo se v omáčce namočí, omáčkou celé obalí, až už jen těžko lze z daného pokrmu zcela odstranit. Stejně tak nám někdo může vnuknout do hlavy nějakou píseň, zvuk, slovo, které jen těžko dostáváme z hlavy či našeho slovníku. Tak jako omáčka zaplavuje jídlo, někdo svými nározy, povídáním a poslechem např. nějaké písně, zaplavuje naši mysl. Sém účastníci se tohoto metaforického procesu /namáčení/, se přetváří na /zaplavení/, /ovlivňování/ nějakou informací, kterou nemůžeme dostat z hlavy.

Tu m´as saucé avec cette chanson, j´arrive pas à me l´enlever de la tête.

LDC

➤ **Být nevěrný : dribbler (LDC)**

Dribbler: Eviter un adversaire sans perdre le controle du ballon (obejít protíhráče bez ztráty kontroly nad míčem). Na první pohled nám nebyl zřejmý důvod utvoření této metafory. Pokud si toto slovo ale do detailu rozebereme, napadá nás, že pokud někdo obchází soupeře, nejde rovně, musí vybočit, zahrnout. Stejně tak se používá zahrnout někomu, tudíž podvést ho. Pokud někdo někoho obchází, v

danou chvílí se věnuje něčemu, někomu jinému. Jsou tu tedy tři komponenty, hráč, míč, soupeř, kdežto ve vztahu bývají pouze dva. Další možností se nám zdá metaforické utvoření od samotného driblování, kdy míč lítá mezi dlaní a zemí, stejně tak jako podvádějící mezi svým přítelem (přítelkyní) a milencem (milenkou).

Tu sais, Marc, il a dribblé sa copine.

LDC

➤ **Opotřebovat : saigner (LDC)**

Saigner: tuer un animal par effusion de sang (zabít zvíře vykrvácením). Zvíře v tomto případě ztrácí postupně krev až do poslení kapky, kdy vykrváčí a zemře. Stejně je to s nějakou novou věcí, kterou používáním postupně opotřebováváme, ničíme, až ji nakonec můžeme zničit (zabít) úplně. Aferentní sémý tohoto pojmenování jsou tedy /používat/ a /používáním postupně opotřebovat/.

Il a trop saigné ses chaussures, elle ne ressemble plus à rien.

LDC

➤ **Vychloubat se : flamber (CPF, CTT, DDZ), bander (CPF)**

Flamber: arroser un plat d'alcool que l'on fait brûler (jídlo se polije alkoholem, který se zapálí a nechá hořet). Při tomto způsobu úpravy jídla, jenž vylepšuje vzhled a chuť pokrmu, vznikne na krátkou dobu oslnivý plamen, který po spálení alkoholu přestane hořet. Stejně tak chlubit se člověk chce aspoň na krátkou dobu (po dobu svého vychloubání) zazářit, vyzdvihnout své vlastnosti, možnosti, které mohou být leckdy přehnané až zcela vymyšlené. Přenesený význam si z původního významu ponechává sémý /krátká doba/, /oslnění/, /vylepšení/.

Naïma, depuis que la télé elle est venue, elle flambe, elle se prend pour Madonna.

CPF

Bander: raidir, tendre avec effort (ztuhnout, silou natáhnout). Inherentní sém účastníci se této přeměny je /natáhnout (vytáhnout)/. Nevytahujeme se do výšky do slova, ale v přeneseném smyslu slova.

Bouba a eu la meulleure note, Noukoussa lui dit: „T'as 19 et tu bandes!“

CPF

Další význam toho slovesa je „être en érection“ mít erekci. Podobnost mezi oběma sémémy spočívá na séměch /ztuhnout/ a /natáhnout/.

Quand je pense à Fernande, je bande.

DDZ

4.3 Metonymie

V této části již nebude uvádět definici slova, neboť se nepotřebujeme zaměřovat na vnější podobnost, ale zajímat nás budou vnitřní, logické souvislosti. Tato část bude obsahovat i pojmy utvořené pomocí synekdochy, neboť je zvláštním druhem metonymie.

4.3.1 Dělení metonymie dle slovních druhů

4.3.1.1 Podstatná jména

➤ Peníze (CTT)

Bankovky byly označovány jmény slavných osobností, kteří na nich byly vyobrazeny (například Eugène Delacroix, Charles Luis Montersquieu, Gustave Eiffel, Blaise Pascal, Pierre a Marie Curie...). Sto frankové bankovce se tedy říkalo Delacroix či Cézanne, dvě stě frankové bankovce Montesquieu a Eiffel, Pascal a Curie bylo označení pro pět set francouzských franků. Padesáti frankové bankovce se říkalo Exupery a dvaceti frankové bankovce Debussy. Předpokládáme však, že všechny tyto argotické termíny se dnes nepoužívají, neboť měnou ve Francii již nejsou francouzské franky, ale eura. Mohlo by se tedy

zdát, že francouzský argot byl ochuzen o nějaké výrazy. S novou měnou získá ale nové termíny, a pokud ještě nebyla argotická pojmenování pro eura utvořena, jistě se na tom pracuje.⁴¹

➤ **Průvodčí: casquettes (CTT)**

Casquette: pokrývka hlavy, čepice je součástí uniformy, kterou průvodčí nosí. Metonymie zde tedy pojmenovává oblek (část obleku) pro popis osoby, s kterou je spojený.

Les casquettes nous ont cramé dans le reureu.

CTT

➤ **Člověk, který nosí oblečení značky Lacoste : costela (CTT)**

Toto slovo bylo utvořeno verlanizací slova lacoste- lakɔstə – kɔstɛla. Nejprve se pomocí metonymie touto značkou oblečení nazývá veškeré oblečení od této značky. Je zde patrný metonymický vztah mezi názvem, značkou a daným produktem. A následně proběhl další metonymický proces, kdy se tímto produktem označují lidé, kteří ho nosí.

Lui, c'est un vrai Costela, ça s'voit aux frigues.

CTT

⁴¹Nemáme nejnovější argotický slovník, tudíž neznáme argotická pojmenování pro euro bankovky (pokud již existují), ale pokud by označení byla utvořena pomocí metonymie (jako u předchozích ve Francii používaných bankovek), napadá nás toto pojmenování : „ponts“. Mosty proto, protože na zadní straně každé z bankovek je most, typický pro určité historické období od antiky, románského slohu, gotiky, renezanace, baroka a rokoka, období skla a oceli až po moderní architekturu 20. století. Nemyslíme si však, že by se názvy těchto uměleckých slohů pojmenovávaly jednotlivé bankovky, zdálo by se nám to příliš složité. Co nám ale přijde možné, je označování jednotlivých bankovek podle její dominantní barvy. Pět euro šedá barva, deset euro červená, dvacet modrá, padesát oranžová, sto zelá, dvě stě žlutá a pět set fialová. Na přední straně všech euro bankovek jsou okna a portály, představující a zastupující již zmíněné umělecké slohy, stejně jako mosty. Jelikož se ale jedná o dvě slova, nepředpokládáme, že by se tato slova stala argotickým pojmenováním pro euro bankovky. Co se týče mincí, metonymickým pojmenováním by jedno a dvě eura mohla být nazývána „arbre“, padesát, dvacet a deset centů „Semeuse“ a pět, dva a jeden cent „Marianne“, neboť jsou vyobrazeny na zadní části francouzských eur. Teoreticky je sice tato metonymie možná, ale v praxi nám nepřijde vhodná, kvůli označení více než jedné mince daným pojmem. Toto byla jen taková úvaha, založená na základě metonymického tvoření. Existuje však celá řada motivací, logických souvislí, na jejichž základě mohou být utvořena nová argotická pojmenování. Až v nějakém nejaktuálnějším argotickém slovníku, či při návštěvě Paříže budeme mít možná možnost se seznámit s používanými argotickými výrazy pro eura a srovnat je s našimi úvahami.

➤ **Policista: képi (CTT, DDZ), bleu (CTT, UAJ, DDZ)**

Képi: výraz pro čepici, která je součástí policejní uniformy. Opět se jedná o pojmenování obleku pro popis osoby, s kterou je spojený, jako v případě průvočího.

Je n'ai pas peur des képis.

CTT

Bleu: slovo „bleu“ označuje policistu, protože jeho uniforma je modrá. Metonymie je tedy opět založena na určité specifikaci obleku, v tomto případě určení specifické barvy, která je novým pojmenováním daného výrazu.

Dès qu'une chose va pas, on voit tout de suite les bleus.

CTT

➤ **Muž : pélo (CTT)**

Pélo: tento pojem označuje v argotické mluvě mužské přirození. Může ale pojmenovávat i muže, díky přenosu významu části lidského těla za celé mužské tělo.

C'te pélo-là, c'est un gars sympa.

CTT

➤ **Dobrý student : tête (CPF)**

Tête: hlava je část lidského těla, v které je uložen mozek. Funkcí mozku je mnoho. Pro tuto metonymii jsou nejdůležitější myšlení a paměť. Jak se známo, inteligentní lidé jsou označováni pojmem „mozek“. Jedná se o metonymii, kdy je osoba popisována tělesným orgánem. Mohli bychom říci, že se jedná i o případ synekdochy, kdy celek (hlava) označuje část (mozek). Musíme si však uvědomit, že někdy samotná inteligence k dobrým výsledkům ve škole nestačí, a proto můžeme daný výraz rozšířit o aferentní sém /pilný/.

T'as vu, j'ai toujours 20/20 à l'école, moi j'suis une tête, pas comme toi.

CPF

- **Drogy (heroin, kokain) : blanche (cheublan) (CTT, UAJ, DDZ), poussière (CTT), farine (CTT), poudre (CTT, UAJ)**

Blanche a verlanizací tohoto slova utvořený výraz cheublan (blāf > blāfø > føblā) : metonymické pojmenování látky stejnou barvou, jakou daná látka má, stejně jako u výrazu mouka či prášek, které ovšem spolu s výrazem prach mají další důležitou určující vlastnost, kterou je struktura, forma dané látky.

Y' a pas qu' du trafic de farine.

CTT

Tu balances l' ange blanc qui t' a filé la poussière et tu vas quand même en zonpri.

CTT

(Ange blanc : drogový dealer. Jak již víme, bílá barva na základě metonymického procesu označuje tvrdé drogy jako kokain a heroin. Drogový dealer je v očích závislých narkomanů jako anděl. Když jim prodá další dávku, cítí se pak zase „skvěle“. Toto pojmenování bychom označili metaforickým, neboť je založeno na základě podobnosti s andělem ochráncem. Běžnému, na drogách nezávislému člověku, se však toto pojmenování může zdát silně ironické. Další vysvětlení vidíme v nahrazení původně černého anděla přinášejícího smrt andělem bílým, který smrt přináší po předávkování se drogou. Jedná se pak o „bílou“ smrt.)

- **Dívka : cuisse (LDC)**

Stehno, část nohy, část těla zde pojmenovává celou osobu. Jedná se o synekdochu části a celku.

Hier soir, il y avait trop de cuisse! Avec toutes ces jolies filles et leurs jolies formes, on savait plus où donner de la tête.

LDC

- **Kamarád : ma gueule (CPF, LDC, DDZ)**

Slovo gueule, zvířecí tlama, byla nejprve na základě metaforického procesu přeměněna na ústa. Pojmenování je motivované částí živočišného těla, které je přirovnávané k lidskému.

Ferme ta gueule!

CPF

(Synonymním výrazem je slovo „bec“, kdy zvířecí zobák pojmenovává lidská ústa.

Ferme ton bec, j'ai envie de dormir.

CPF)

Další přenos významu vzniká na principu synekdochy části za celek, kdy dané slovo označuje celý obličej.

Le prof d'anglais a une gueule de gorille.

CPF

Na základě dalšího metonymického tvoření slovo tlama již označuje celého člověka.

Nyní se dostáváme k našemu výrazu, můj kamarád - moje držka. Toto pojmenování vzniklo proto, že kamarád je připravený se poprat, „rozbít držku“ (casser la gueule) tomu, kdo by jeho přátele nějak ohrožoval. Nemusí jít však pouze o násilí, může se s „nepřáteli“ pohádat, protestovat, oponovat jim (coup de gueule), čím své přátele v jejich očích ochraňuje. Kamarád zkrátka stojí na jejich straně.

Wesh, ma gueule, qu'est-ce que tu racontes?

LDC

➤ **Telefonní číslo mobilního telefonu : 06 (LDC)**

Čísla mobilních telefonů začínají ve Francii čísly 06. Metonymickým pojmenováním tedy nazýváme všechna čísla těmito konkrétními dvěma čísly. Dokonce můžeme toho označení nazvat synekdochou, neboť podřazený pojem označuje nadřazený. (nadřazený pojem: telefonní číslo, podřazený: konkrétní telefonní čísla). Je známo, že ve Francii jsou od nedávna i mobilní telefonní čísla začínající na 07. Možná se tedy v budoucnu již telefonnímu číslu nebude říkat 06, ale díky nově utvořené metonymické přeměně 07.

La meuf de tout à l'heure, j'ai réussi à avoir son 06.

LDC

➤ **Auto: caisse (CPF, UAJ, DDZ, CTT)**

Karosérie, která tvoří tělo vozidla, zde pojmenovává celé auto. Toto pojmenování spočívá v užití části za celek, což je typické pro synekdochu.

Le principal il a acheté une nouvelle caisse, elle est mortelle.
CPF

➤ **Italové : macaroni (DDZ)**

Itálie je národ, kde se vždy jedlo hodně těstovin, makarónů, a proto se Italové nazývají makaróni. Metonymie je založená na vztahu mezi příslušníky národa s určitým pokrmem.

➤ **Asiat, Číňan : jaune (CTT)**

Toto pojmenování se odvolává na barvu pleti asijského obyvatelstva.

Les céfrans ils sont trop cool avec les Jaunes parce qu'ils ne voient rien.
CTT

➤ **Postel : plume (DDZ, CPF)**

(také „plumard“, slovo utvořené sufixací (přípona -ard), jedním z typických prvků argotického tvoření). Souvislost mezi peřím a postelí je daná v tom, že dříve se některé matrace (která je bezpochyby součástí postele) plnily peřím. Metonymický výraz tedy pojmenovává předmět materiálem, z kterého je vyroben. Napadá nás také, že by toto pojmenování mohlo být následně utvořeno i pomocí metafory. Peří je měkké, a tak by podobnost mezi oběma sémémy spočívala právě na sému /měkký/. Lexém „plume“ by pak neoznačoval jakoukoli postel, ale příjemnou měkoučkou postel.

Quand j'ai revu ma meuf après 2 mois, on a passé tout le week-end au plumard!
DDZ

➤ **Pistole : calibre (CTT, DDZ)**

Kalibr, neboli ráže, je část střelné zbraně. Jedná se tedy o synekdochu označující částí celek.

Dans ma veste, j'ai peut-être un vrai calibre.

CTT

➤ **Ind, Pákistánec, který prodává v metru arašídý : cacahuète (CPF)**

Metonymické pojmenování je zde vyjádřeno vztahem mezi zbožím a prodávajícím, který je danou prodávanou věcí označován.

Dans l'métro, y a des cacahuètes qui s'sont fait serrer par les keufs.

CPF

4.3.1.2 Slovesa

➤ **Spadnout : se ramasser (DDZ), se paner (CPF, DDZ)**

Když nám něco spadne, tak to zvedneme. Tato metonymie tedy počítá s tím, že když my spadneme, zase se zvedneme. Předcházející děj (spadnutí) je v metonymickém pojmenování vyjádřen následujícím (zvednout se).

J'me suis ramassé en bécane, depuis j'prends le bus.

DDZ

Druhý výraz je také označován následujícím dějem. Nejprve člověk spadne a pak až se může ušpinit (neboť zem nebývá zcela čistá) nebo zranit. Jedná se tedy o metonymii. Avšak samotné sloveso „se paner“ bylo utvořeno pomocí metafory. Z původního významu slovesa paner, obalit strouhankou, se přeměny účastní sém /obalit/. Nejčastějšími následky pádů jsou krvácející rány, do kterých se dostávají nečistoty, kterými se rána obaluje. Aferentní význam tedy vyjadřuje zranění či znečištění.

Le prof, i s'est pané d'l'estrade, on était mort de rire.

CPF

➤ **Zabít : refroidir (DDZ)**

Refrroidir : rendre froid (zchladit). Po smrti člověka jeho tělo chladne až je úplně studené. Tento následek v metonymickém procesu vyjadřuje příčinu, neboli zabití.

➤ **Pochopit : capter (DDZ, CPF, CTT)**

Pokud něco chceme pochopit, zachytit smysl, musíme to nejprve zachytit v mysli. Jedná se o metonymické pojmenování, kdy následující děj je pojmenováván předcházejícím.

T'as capté le cours qu'il nous a fait le prof de math c'matin?

DDZ

➤ **Ukrást: endormir (CPF, DDZ)**

Když člověk usíná, ztrácí postupně kontakt s okolním světem. Není ve střehu, a tak na něj někdo může lehce vymyslet nějakou lest, ochytračit ho. Nejprve člověka „uspí nějakou pohádkou“, uchlácholí hezkou řečí, pak ho zradí, okrade. Metonymie, která předcházejícím činem, označuje následující. Věc se dá ukrást i tak, že si ji člověk nejprve půjčí, ale pak už ji nikdy nevrátí.

Prêtez-moi vot'règle , m'sieur, j'vais pas vous l'endormir.

CPF

Podstatné jméno „endormeur“ mající stejný kořen slova jako zmíněné sloveso, označuje pomocí metonymie zloděje.

Frédéric, il a jamais d'stylo, tu lui en files et après i t'les rend pas, c't'endormeur, i les vend, j'en suis sûr.

CPF

5 Závěr

Z praktické části vyplývá, že v argotické mluvě je více metaforických pojmenování oproti metonymickým. Toto tvrzení je založeno na získaných výrazech dostupných v již zmíněných slovnících. I kdybychom nějaké příklady opomněli, tento fakt zůstává neměnný, protože metaforické výrazy tvoří větší část této práce. Metaforický proces spočívá na základě podobnosti tvaru (melon), činnosti (rincer) a vlastnosti (pince) a termíny jsou vyjádřeny všemi třemi slovními druhy (substantiva, adjektiva, slovesa), které jsou uvedeny v teoretické části této práce. Námi uvedená metonymická pojmenování také potvrzují svou definici. Metonymie tedy označuje předcházející děj následujícím (se ramasser), materiál pojmenovává předmět z něj vyrobený (plume), oblek zastupuje osobu s ním spojenou (casquette) atd. Synekdocha je zastoupena užitím části za celek (cuisse), podřazeným pojmem místo nadřazeného (06).

Na základě sémantické analýzy můžeme konstatovat, že tvoření metafor a metonymií v argotu je založeno na stejných zákonitostech jako tvoření metaforických a metonymických pojmenováních v běžném jazyce.

Jedním z nejobsažlejších témat argotických výrazů tvoří detailní popis žen a dívek, jejichž pojmenování utváří dlouhé synonymní řady. Je to tím, že původní argotický výraz ztrácí svou expresivitu, nebo chce vyjádření odstupňovat, zesílit. Tím, že určité výrazy můžou pozměnit svůj význam (tak jako se můžou přeměnit, zvýraznit, potlačit a zmizet jednotlivé sémý), se utváří stále nová a nová synonymní pojmenování. Hojně jsou zastoupené také výrazy označující lidské vlastnosti, stavy, činnosti, problémy, rodinu, policii, vězení atd.

Metaforická a metonymická argotická pojmenování mají v jednotlivých slovnících různá procentuální zastoupení. Ve slovníku „Comment tu tchatches“, který obsahuje přes tisíc argotických výrazů, je přítomno cca 6% obrazných pojmenování, z nichž 4% procenta tvoří metafora a 2% metonymie. Ve slovníku „Lexik des cités“ jsme našli 11% metaforických a 1,5% metonymických termínů a v argotickém slovníku díla „Les Céfrans parlent aux Français“ 8% metaforických a 2,5 % metonymických pojmenování. Metafora a metonymie sice nejsou převažujícím procesem vytvářejícím argotickou slovní zásobu, přesto v ní

zaujímají podstatné místo.

Na závěr bychom chtěli upozornit na to, že je někdy obtížné správné pochopení určitého procesu utvoření metaforického či metonymického pojmenování. Jsou k tomu potřebné určité kulturní souvislosti. Některé francouzské metaforické či metonymické pojmy jsou totožné, nebo alespoň podobné s českými argotickými, slangovými nebo hovorovými výrazy. Jiné i přesto, že se v našem jazyce nevyskytují, se nám zdají být na první pohled pochopitelné. Existují ale i takové, které se nám zdají být nesmyslně či náhodně utvořené, ale následnou analýzou se dopracujeme k nějakému rozumnému vysvětlení. Poslední skupinou jsou takové metafory, k jejichž pochopení je potřebná určitá hlubší znalost hodnot, jazykových, kulturních, historických a společenských souvislostí, bez nichž nám přijde dané utvoření nepochopitelné.

Například nás zprvu zarazil pojmem „rate“ pro označení dívky ba dokonce i přítelkyně. Uvedený příklad „ta rate, c'est une bombe“ (CTT) přeložíme doslovně do českého jazyka: tvoje krysa je opravdová bomba, což má znamenat „tvoje mladá je fakt kus“. Označení krysa pro dívku se nám zdá být cizí, přestože v českém jazyce můžeme nazvat dívku pojmem, který také označuje malého hlodavce. Jak jsme měli možnost vidět v první kapitole praktické části, francouzský argot slovo „souris“ pro označení dívky používá také. Jedná se o již několikrát zmíněné neustálé rozšiřování synonymních řad označující určitý výraz.

Netvrdíme, že vysvětlení všech pojmů je stoprocentně takové, na jehož základě opravdu vzniklo, neboť možností vnějších i vnitřích souvislostí je v některých případech opravdu mnoho. Záleží na pohledu konkrétního člověka, určité skupiny lidí a již zmíněných kulturních a časových souvislostech. Můžeme však prohlásit, že sémantická analýza nám pomáhá nalézt co nejlepší vysvětlení a pochopení utvoření nového významu.

6 Použitá literatura

Bibliografie:

- Baylon C., Fabre P.** (1978), La Sémantique avec les travaux pratique d'application et leurs corrigés, Université Nathan
- Beth A. – Marpeau E.** (2005), Figure de style, Paris, Librio
- Bordas, E.** (2003), Les chemins de la métaphore, Paris, Presses Universitaires de France
- Caradec, F.** (2006), Dictionnaire du français argotique et populaire, Paris, Larousse
- Čermák F.** (2010), Lexikon a sémantika, Nakladatelství lidové noviny
- Černý J.** (1996), Dějiny lingvistiky, Votobia
- Encyklopedický slovník(1993)**, Encyklopedický dům, Odeon
- Erhart A.** (1984), Základy jazykovědy, státní pedagogické nakladatelství Praha
- Filipec J. – Čermák F.** (1985), Česká lexikologie, Praha, Academia
- Guiraud, P.** (1956), L'argot, Paris, Presses Universitaires de France
- Goudaillier, J.-P.** (2001), Comment tu tchatches !, Paris, Maisonneuve et Larose
- Hébert L.**(2007), La sémantique interprétative dans Dispositifs pour l'analyse des textes et des image, Presses de l'Université de Limoges
- Hoskovec T.** (2007), O dobrodružství strukturalistické cesty, Slovo a slovesnost
- Ilustrovaný encyklopedický slovník** (1980), Hlavní redakce československé encyklopedie, Academia, Praha
- Larousse de poche** (2007), Paris, France
- Le Guern, M.** (1973), Sémantique de la métaphore et de la metonymie, Paris, Librairie Larousse
- Lehmann A. – Martin-Berthet F.** (2005), Introduction à la lexicologie. Sémantique et morphologie, Paris, Nathan
- Lemoine, M.** (2008), Petit Dico d'ARGOT, City Editions
- Merle, P.** (2006), Argot, verlan et tchatches, Toulouse, Les Essentiels Milan
- Niklas- Salminen, A.** (1997), La Lexicologie, Paris, Armand Colin
- Picoche, J.** (1992), Précis de lexicologie française, Paris, Nathan

Podhorká-Polická A.(2009), Universaux argotique des jeunes: analyse linguistique dans les lycées professionnels français et tchèques, Masarykova univerzita, Brno

Sarré A., Sylla B., Nagau C., Azor C., Tourné D., Longepied F., Rajef I., Sylla K., Pérez M., Azor M., (2007), Lexik des cités, Fleuve Noir

Saussure F. (1989), Kurs obecné lingvistiky, Odeon

Seguin B. – Teillard F. (1996), Les Céfrans parlent aux Français. Chronique de la langue des cités, Paris

Touratier, C. (2000), La sémantique, Paris, Armand Colin

Internetové zdroje:

<http://www.ceeol.com>

<http://www.dictionnairedelazone.fr>

<http://dictionnaire.reverso.net/français>

<http://j.poitou.free.fr>

<http://www.mediadico.com/dictionnaire/definition>

<http://www.muzikus.cz>